

1

Walwa Taluka Education Society's

**MALATI VASANTDADA PATIL KANYA
MAHAVIDYALAYA, ISLAMPUR.**

DEPARTMENT OF HOME SCIENCE

CERTIFICATE

Exam No. : _____

Date : 23-10-2018

This is to Certify that

Miss Patil . Vaishnavi . Vishwasrao

of B.A.I (Sem I) 115
Class, Roll No.

has satisfactorily carried out the required practical work
Fundamentals of Nutrition and Food (Paper I)
in as prescribed by the Shivaji University,

Kolhapur, for Home Science during

the year 20018 -20019

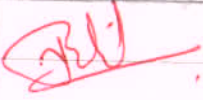

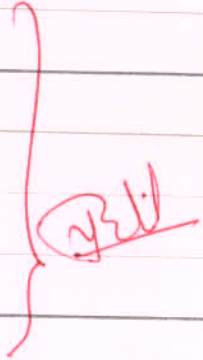
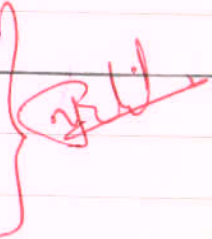
[Signature]
TEACHER-IN-CHARGE
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

V. G. Wad and Meeth
[Signature]
IQAC,

[Signature]
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
ISLAMPUR

HEAD OF DEPARTMENT

Index.

Sr.N	Name of the Experiment	Date	Pg.No	Signature
1	Laboratory Rules	29-6-18	01	
2	Certified weight and measures.	15-7-18	03	
3	Fruit salad	21-7-18	05	
4	Roasting Method - Raw Chiwda.	29-7-18	07	
5	Protein Recepte - Dahi Wada	9-8-18	08	
6	Vitamin 'A' OR Beta - Carotene Recepte - Gajar Halwa	19-8-18	10	
7	Calcium Recepte - Chikoo Shake	19-8-18	11	
8	Thiamin Recepte - Soya Palak Puri	20-10-18	12	

Experiment - 1 Laboratory Rules.

- A) The rules of discipline.
- 1) Must be present for every experiment.
 - 2) The applicant must be present 10 minutes ahead of time.
 - 3) The hair should not be left open during the experiment.
 - 4) Apron should be used while experimenting.
 - 5) Read the recipe carefully before doing so.
 - 6) There should be a sequence in the beginning of the experiment and the experiment. This helps to save time and labour and the experiment becomes fruitful.
 - 7) Do not talk while doing proximity.
 - 8) Keep calm during the whole experiment.
 - 9) Do not use footwear in the laboratory.
 - 10) While experimenting, hands should not be put on face, nose or hair. Nails should be clean & short.

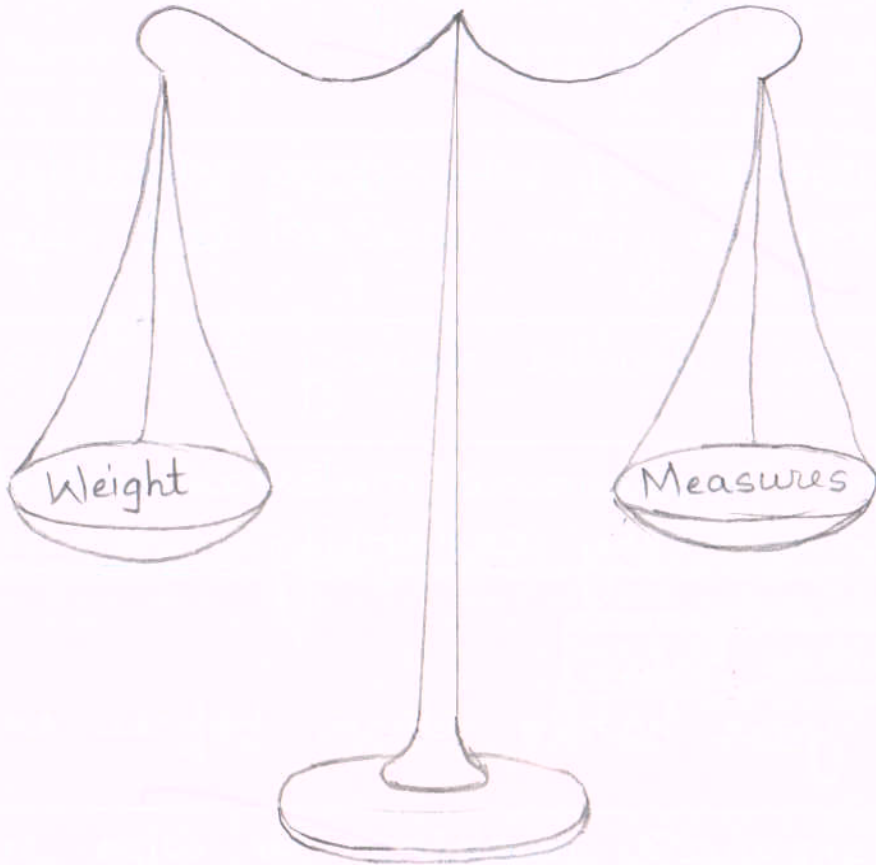
B) Literary Rules.

- 1) Calculate the material before experimenting.
- 2) When preparing the substance, use a plate to keep spoons, dumplings, knives do not keep it on the gas/tile.
- 3) The utensils of laboratory should be used according to your recipe and requirement.
- 4) Use less utensils during the experiment.
- 5) Use the instrument material and electrical appliances very carefully.

C) Cleanliness Rules

- 1) Wash your hands clean before experimenting.
- 2) Use separate napkins to wipe your hands and the utensils dry.
- 3) After the experiment clean and wash all the utensils, gas stove and tiles.
- 4) The place of experimenting should be clean and tidy.
- 5) Before the experiment the utensils and other things should be washed and cleared neatly.

9

Experiment : 2
Certified weight and
measures.

- Spoon, glass, weights are used for standard weight measurement.

The quantities of milligrams, kilograms, etc. of quantity of millilitre for liquid and other substances are used to measure fluid

Sr.No	Brief names	Weight
1	Tea-spoon-(t)	5gm/ml
2	1/2 Tea-spoon (1/2 tsp)	2.5 gm/ml
3	Table spoon -(T)	20 gm/ml
4	4 teaspoon (1t)	20 gm/ml
5	Cup - C	75 gm/ml

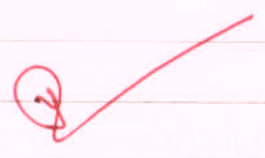

* Dry Food Stuffs

1 Kgm	-	1000 gm
1 gm	-	100 mg
1 pound	-	0.45 mg.

* Liquid Food Stuffs

1 Litres	-	1000 ml
1 Quarter	-	0.940 ml
1 Drop	-	0.35 ml.

Fruit Salad

Experiment - 3.

Fruit Salad.

Note: Ingredients for 1 Serving only.

Ingredients

Sweet Lime	: 25 gm
Papaya	: 25 gm
Pineapple	: 25 gm
Apple	: 10 gm
Banana	: 10 gm
Chikoo	: 10 gm
Pomogranate	: 10 gm.
Custard Powder	: 5 gm
Vanilla Essence	: 2 gm (1-2 drops)
Sugar	: 35 gm
Raisins	: 5 gm.
Milk	: 75 ml (1 cup)
Cashew Nuts	: 5 gm.

Method

- Wash and clean all the fruits. Peel out the upper cover of the fruits. Cut the fruits into cubes or slices (small).
- Add custard powder in 10 ml milk and make a paste (thin).
- Boil the remaining milk do not add the

paste till it boils. After boiling milk, add the custard paste and keep stirring it, so that lumps do not form. Add sugar.

- After cooling add all the fruits. (Do not add fruits when hot otherwise they will get tasteless and get black in colour. Add fruits only when fully cooled down).
- Grated almonds and cashew nuts. And cut the raisins in thin pieces. And mix well.
- Add 1-2 drops of Vanilla Essence for fragrance.
- Mix well and refrigerate it.
- Add cherries if available.
- Serve chilled.

11

Roasting Method

Kaccha Chivda.

Experiment - 4
Roasting Method
Kaccha Chiwda

Note : Ingredients for 1 Serving only.

Ingredients

Thin poha/Rice flakes - 50 gm
Dry coconut - 10 gm
Groundnuts - 20 gm
Oil - 10 gm
Coriander - 10 gm
Phutane Dal - 5 gm
Green Chillies - 1 to 2 units
Salt, Sugar - To taste.

Method

- Clean the Rice flakes.
- Roast or fry rice flakes, groundnuts, and dry coconut thin slices separately.
- Chop coriander and onion thin.
- Mix rice flakes, groundnut, dry coconut, phutane dal, powdered sugar, and salt in a big bowl.
- Heat oil and add chopped chillies. Add the mixture that is made and mix well and also heat well. While serving add coriander and onion on top.

13

Nutritive Value in Dahi Wada.

No	Name of food stuff	Weight (gm/ml)	Energy (Kcal)	Protein (gm)
1	Black gram	50gm	173.5	12
2	Green gram	50 gm	174	12.25
3	Dahi/Curd	50 ml	30	1.55
4	Coriander	10 gm	4.4	0.33
5	Oil	20gm	100	-
		Total-180	2163	26.13gm

Recommended Dietary Allowances of Protein
RDA of Protein - 50gm.
1/3 RDA - 16.33.

Experiment-5
Protein Recepte.
Dahi Wada.

Note: Ingredients for 1 Serving only.

Ingredients

Udit Dal/Black gram - 50 gm
 Moong Dal/Green gram - 50 gm
 Oil - 20 gm
 Curd - 50 gm
 Green Chillies - 2 pieces
 Ginger - 1/2 inch
 Red Chilly Powder - 1/4 tsp.
 salt and Sugar - To taste
 Coriander - 10 gm.

Method

- First select only the clean pulses which have no holes in it.
- Drain the pulses for 5-6 hours/overnight.
- Finely remove the fried pulses from the mixer.
- Add salt and mix it well.
- Immediately deep fry by making pakodas of it in hot oil on stove/gas.
- Deep fry till golden brown.

- As frying make sure that you wet your hands with water so that the batter does not stick to your hands.
- Immediately put the pakodas in cold water and let it drain in water and then squeeze the water out.
- Put ginger, green chillies paste in dahi or you can also put it in the pakoda batter.
- Put salt, sugar, and mix well and make a thick and little water paste.
- While serving, put drained vaadas and pour dahi on it and add red chilly powder and little coriander on it. And serve.

Nutritive Value in Gajar Halwa.

No	Name of Food Stuff	Weight gm/ml	Energy (Kcal)	Beta-carotene (µg)
1	Carrots	100 gm	48	1890
2	sugar	50gm	199	-
3	Milk	50ml	33.5	26.5
4	Ghee	10 gm	90	60
5	Khoa	20 gm	29.8	82.6
6	Kaju	10 gm	59.6	6
		Total: 240	459.9	2065.1

RDA of Beta-carotene
 vit 'A' - 2400 µg
 1/3 RDA = 800 µg

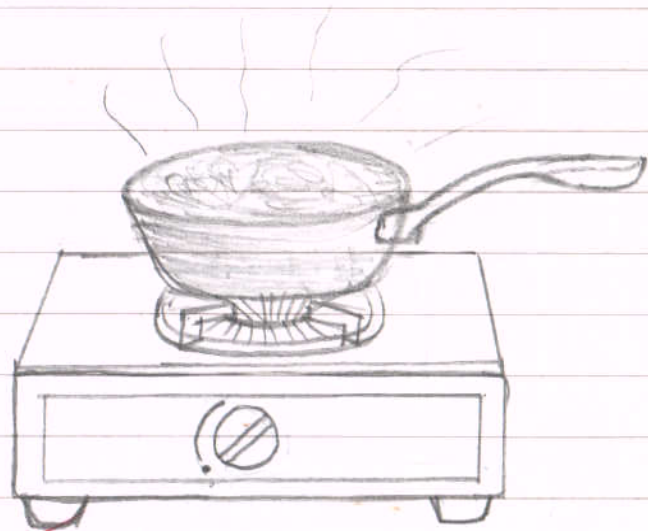
Experiment - 6
Vitamin 'A' or Beta-Carotene

Recipe.

Gajar Halwa.

Ingredients

Carrots	- 100 gm
Sugar	- 50 gm
Milk	- 50 ml
Ghee	- 10 gm.
Khoa	- 20 gm
Cashew Nuts	- 10 gm
Cardimom	- 5 gm
Almonds	- 5 gm

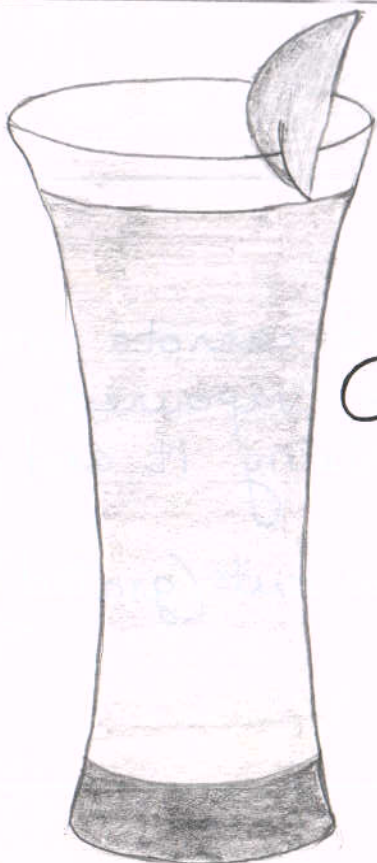
Method

- Wash the carrots clean.
- Heat the ghee and add grated carrots and fry it till the water gets vapoured.
- Add milk and khoa after mixing it and fry.
- Add sugar and mix it well.
- Add cardimom powder, Cashew nuts (grated) almond (sliced).
- Serve hot or chilled

Nutritive Value in Chickoo Shake

No	Name of Food Stuff	Weight (mg)	Energy (kcal)	Calcium (mg)
1	Chickoo	50mg	49	14
2	Milk	200m	134	240
3	Sugar	10mg	39.8	1.2
		Total 260	581	266.

Chickoo Shake.

RDA of Calcium.
 Calcium - 400mg.
 1/3 RDA - 133.33.

Experiment-7
Calcium Recepte

Chickoo Shake

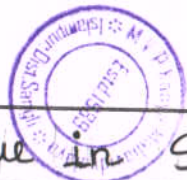
Ingredients

Chickoo - 75 gm
Milk - 200 ml
Sugar - 10 gm
Almond - 10 gm

Method

- Boil milk and then cool it down.
- Peel chickoo and slice.
- Add sliced chickoos, milk and sugar and grind till it gets mixed well in the mixer.
- Refrigerate it.
- While serving it add sliced almond on it.
- serve chilled.

29

Nutritive Value in Soya-Palak Puri

No	Name of Food stuff	Weight	Energy (kcal)	Thiamine (mg)
1	Wheat flour	40	136.4	0.196
2	Besan flour	10	37.2	0.048
3	Soyabean flour	10	43.2	0.073
4	Palak	25	6.5	0.0075
5	Til	10	56.3	0.101
6	Oil	20	180	-
		Total 115	459.6	0.4255

RDA of Thiamine.
 Thiamin - 1.1 mg.
 1/3 RDA = 0.36.

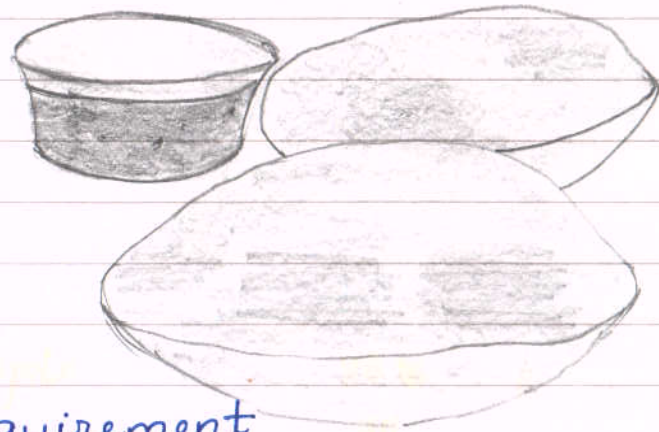
Experiment - 8

Thiamin Recepte - Vit B,

Soya Palak Puri

Ingredients

- Wheat flour - 40 gm
- Besan flour - 10 gm
- Soyabean flour - 10 gm
- Palak/Spinach - 25 gms
- Til - 10 gm
- Green chillies - 1/2 units
- Ginger - 1/4 inch
- Coriander - 5 gm
- Salt - To taste
- Turmeric - As per requirement
- Garlic - 4 pieces
- Oil - 20 gm.

Methods

- Mix all the flours without dehusking them.
- Add salt, turmeric, chopped palak/paste of palak, coriander and slightly hot oil.
- Make a dough
- Prepare puris out of the dough and stick til on it.
- Fry puris till golden brown.
- Serve hot with chutney or tomato sauce.

FAMILY RESOURCE MANAGEMENT

* Introduction :-

Various material and non-material things are required to satisfy the needs and to achieve the goals of family. These tangible and intangible things are called as resources. Resources available to family are the base of Home Management.

Every individual and family fulfill their goals, using these resources. But these resources are in limited form, therefore it should be managed in a proper manner.

Home management should be done in a proper manner to maintain the good health of people and keep a happy home, using the least equipment. So family wealth has an important place in home management.

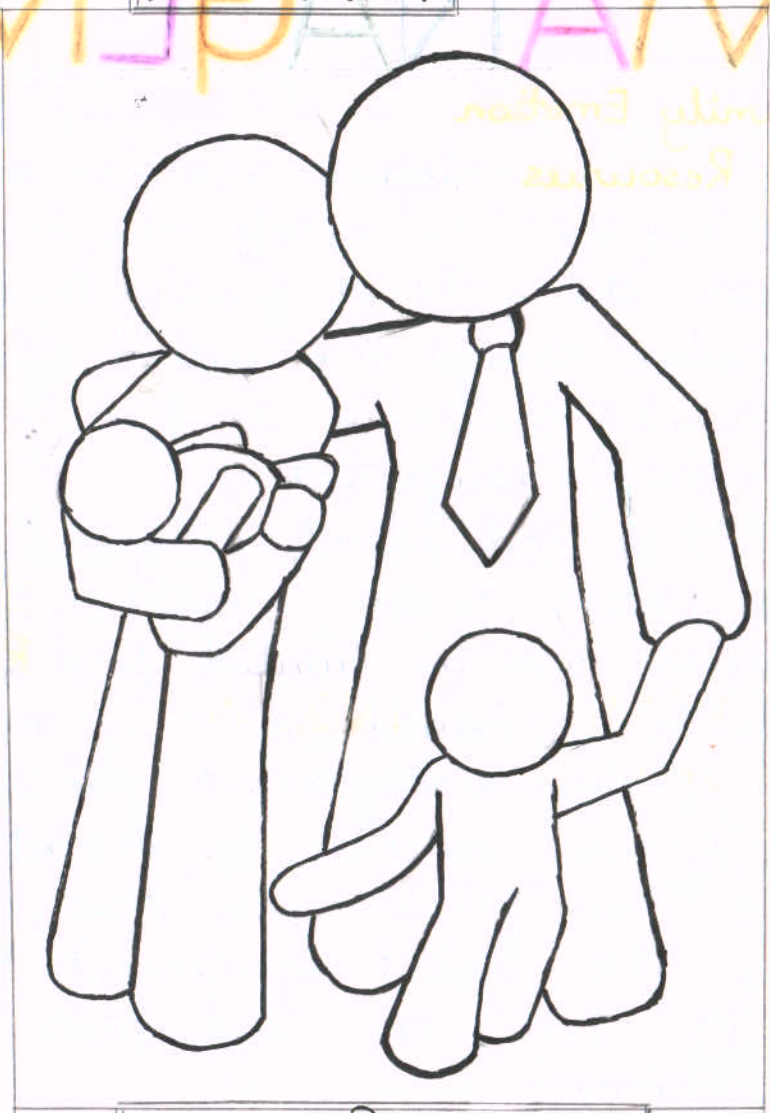
• Definition of Family Resource :-

According to Dr. Kshama, "Useful and available tools to achieve family goals or to meet needs are called 'Family Resources'.

This is what is called Family sources. The Resources are classified as follows:

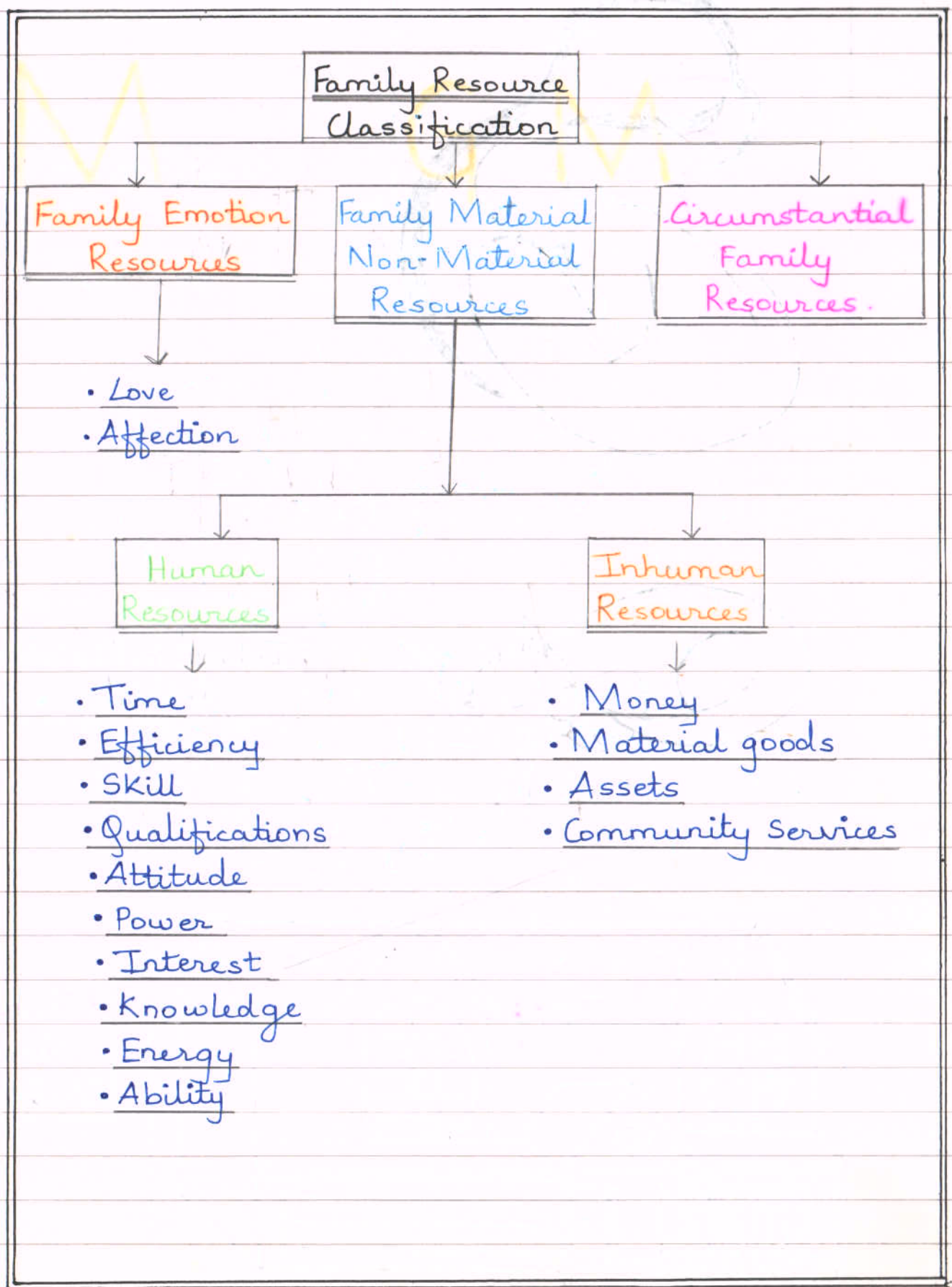
Human Resources.

FAMILY

Love & Affection amongst each other.

Definition

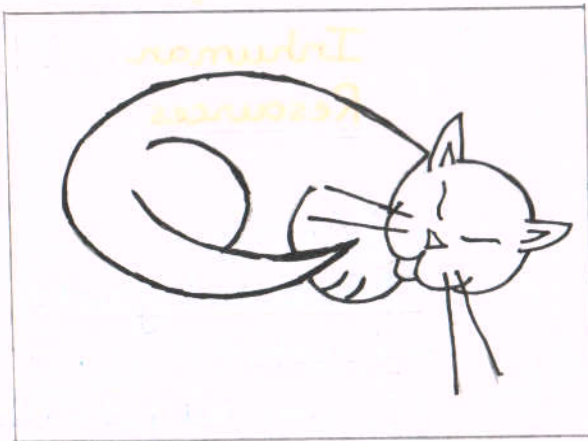

20

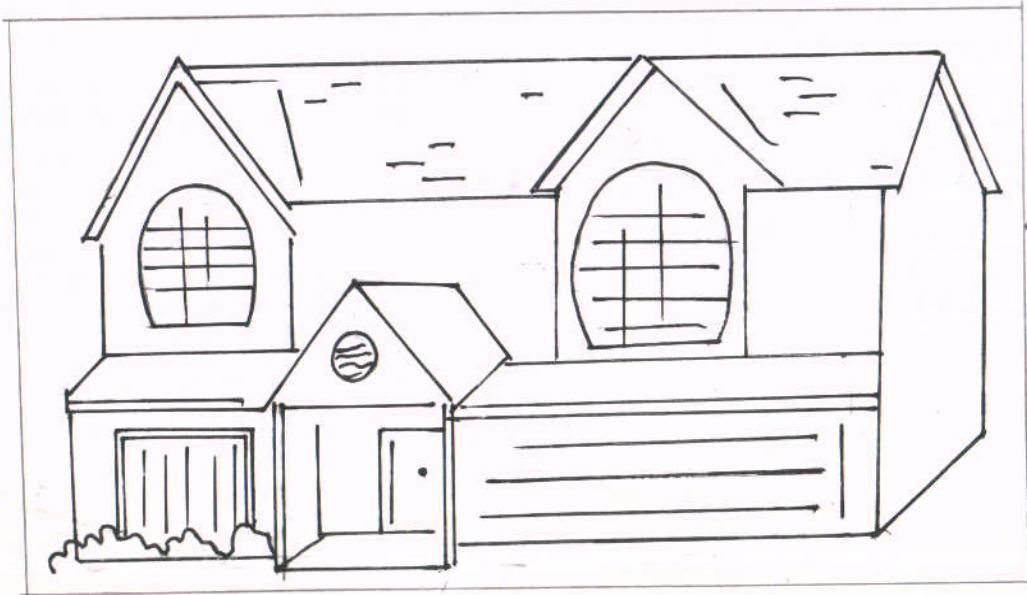
Family Emotion
Resources
Affection.

Family Resources.

Inhuman Resources
Animals.

Inhuman Resources

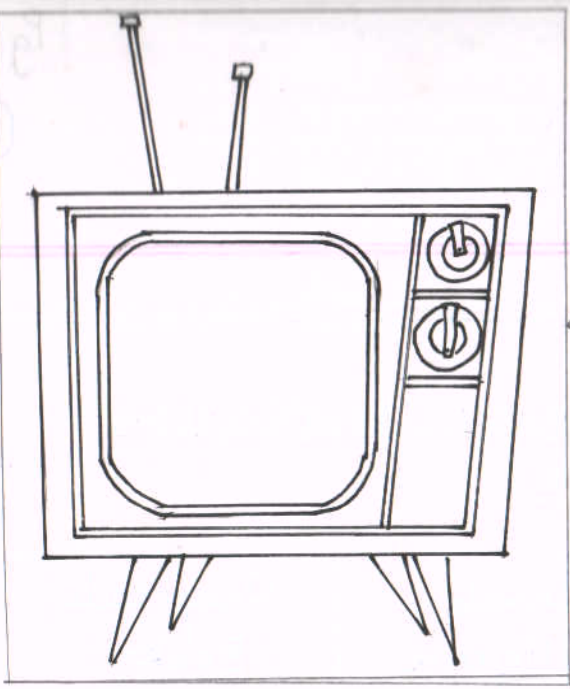

Inhuman
Resources
Shelter/House.

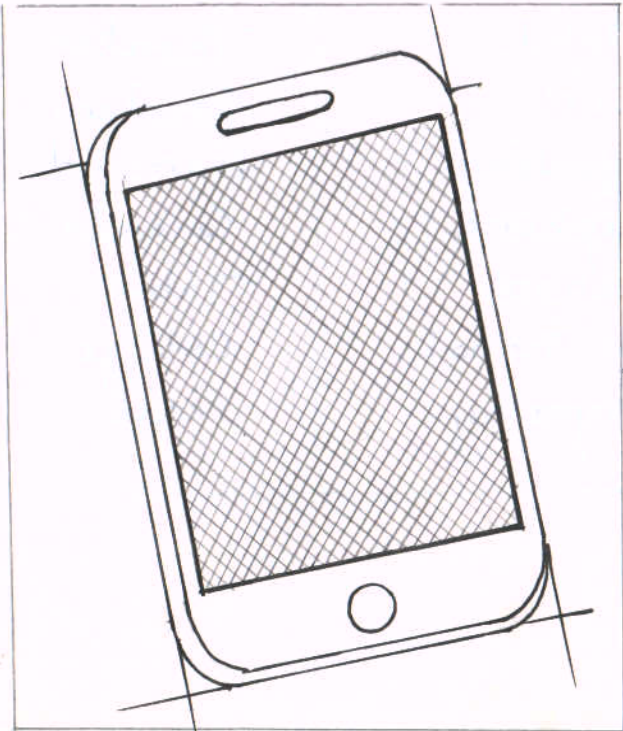
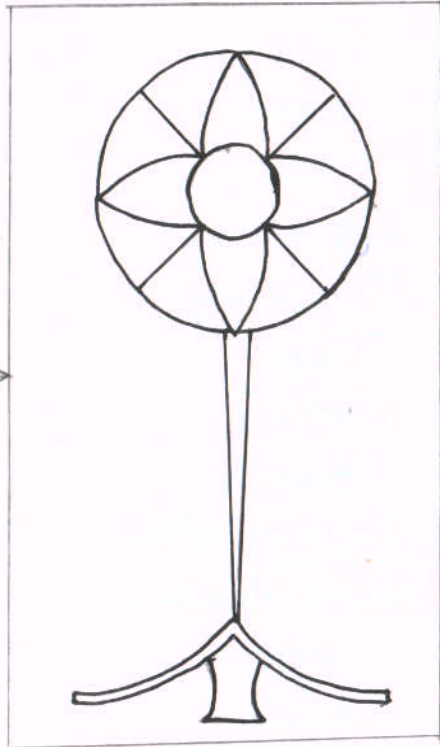
* Family Resource Classification
Index.

Money	Animals	Hospitals
Residence	Intelligence	Books
Time	Interest	Pen
Power	Tractor	Eraser
Skill	Bicycle	Scale
Efficiency	Motor Cycle	Notebook
Tendency	Van	Gold
Toys	Fan	Silver
Clothes	Television	Feelings
Utensils	Radio	Qualifications
Refrigerator	Dispensaries	Police Stations
Water Heater	Court	Library
Light	Bus	Auditorium
House	Mobile	Theater
Vehicles	Love	Garden
Agriculture	Affection	Diamond
Motor	Telephone	Cereals
House	School	Table
College	High School	College
Chair	Empathy.	Pearl.

Family In-human Resources
Television

Family In-human Resources
Fan.

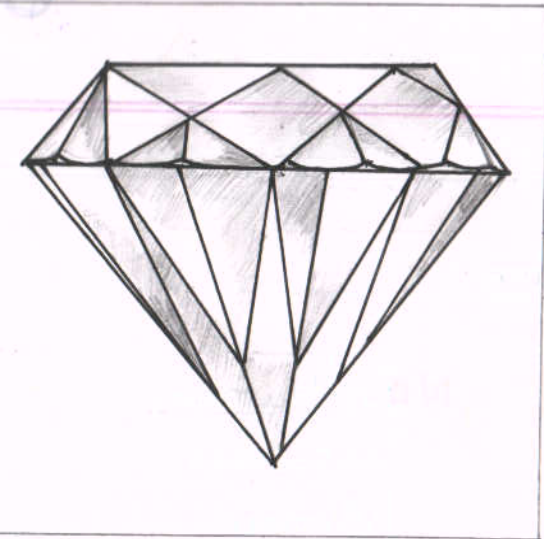

Family In-human Resources
Mobile Phones.

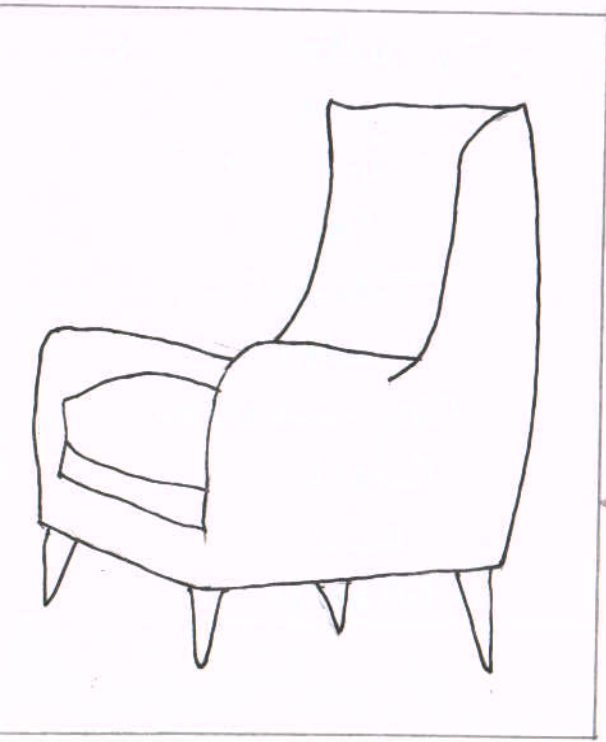
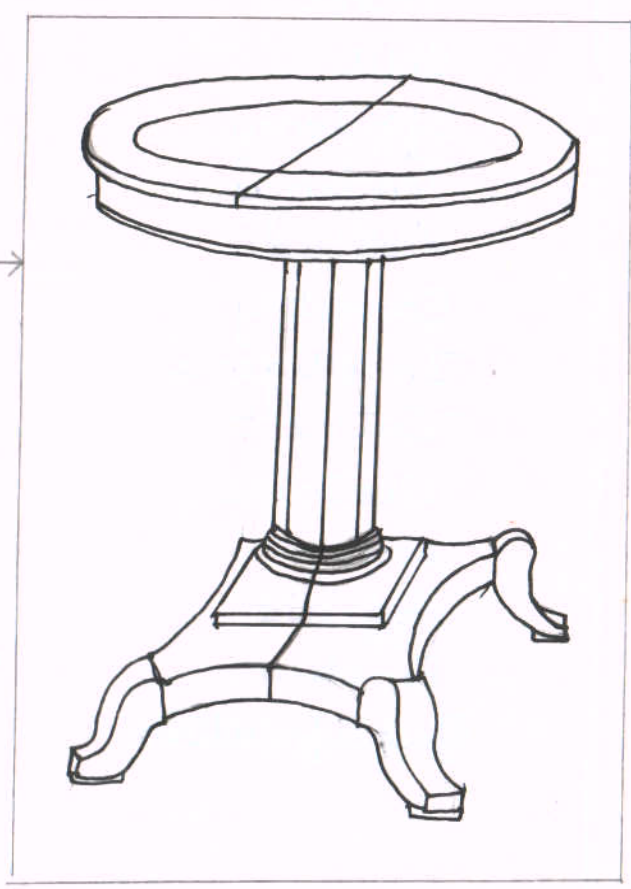
* Classification

<u>Human Resources</u>	<u>Non-Human Resources.</u>
Time	Money
Power	Shelter
Skill	Toys
Efficiency	Clothes
Tendency	Utensils
Attitude	Refrigerator
Empathy	Water Heater
Intelligence	Light
Interest	House
Likelihood	Vehicles
Love	Agriculture
Affection	Animals
Emotions	Tractor
Qualification	Bicycle
	Van
	Fan
	Television
	Radio
	Dispensaries
	Court
	Bus
	Mobile

Family In-human Resources
Diamond.

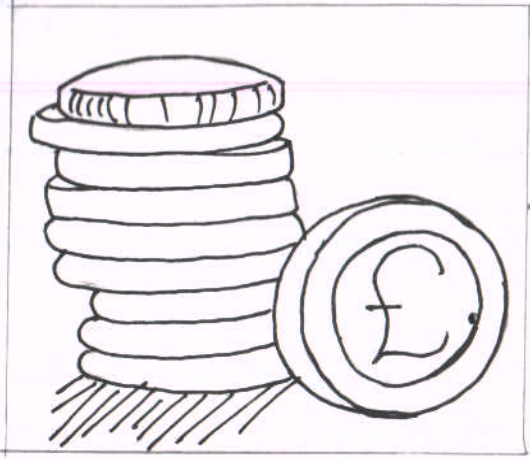
Family Inhuman
Resources : Table

Family In-human Resources
Chair.

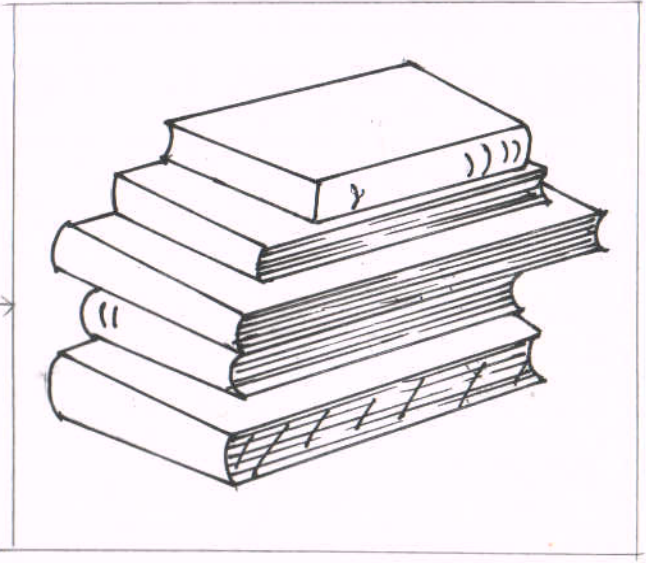

Human Resources	In-human Resources
	Telephone Hospital Textbooks Notebooks Pen Eraser Scale Gold Silver Police Station Library Auditorium Theatres Garden Diamond Pearl Cereals Shelter College Schools High Schools. Table Chairs.

Family In-human Resources Money.

Family In-human Resources: Books

Family In-human Resources Jewellery

Family In-human Resources Table.

ate
TH Feb
2019

Pg no: 06

33

THANK
YOU

33

O I
G K

DECISION

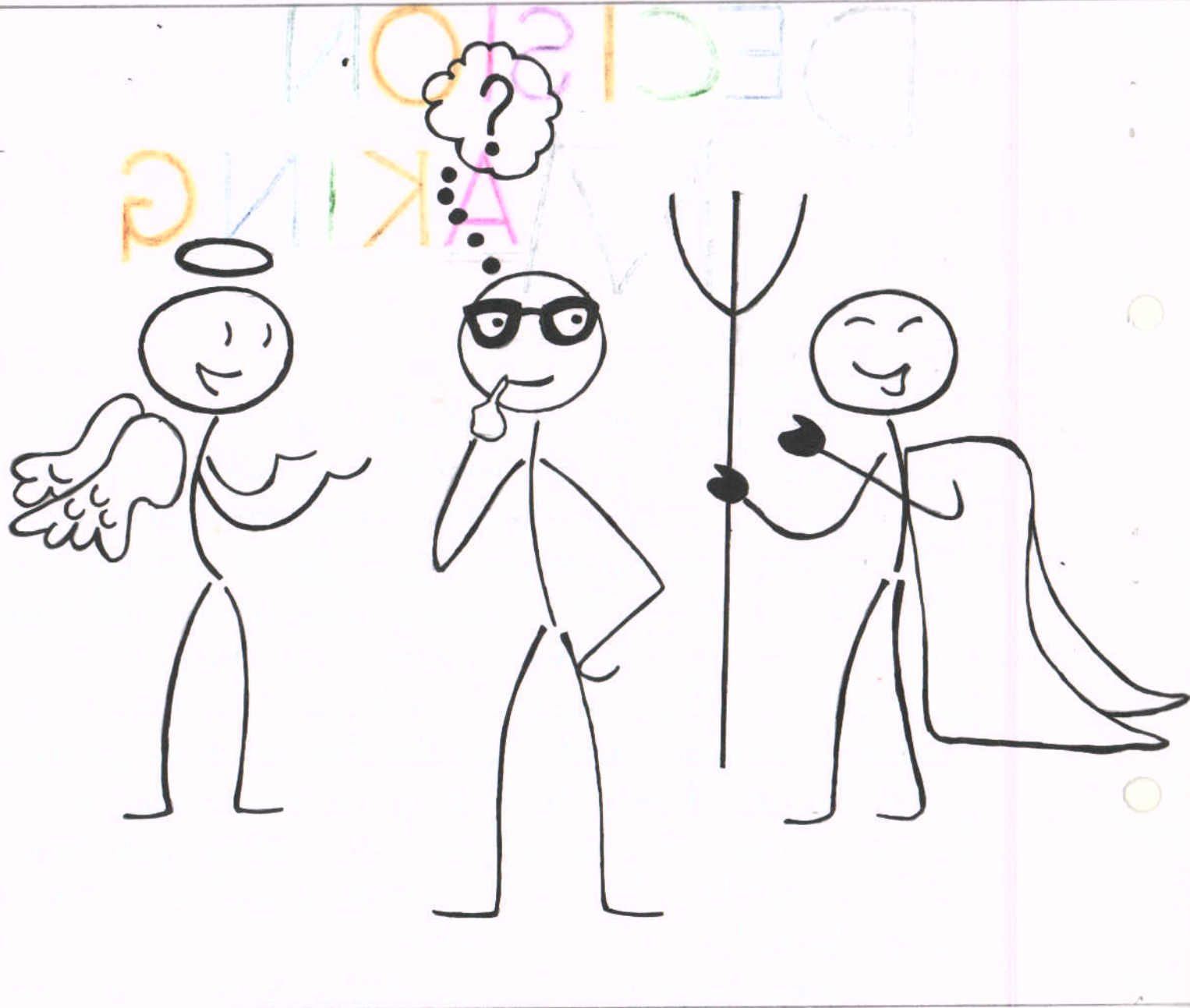
H Feb,
2019

DECISION MAKING

* Introduction :-

Everyday an individual faces some situations or some kind of a problem in his/her life. To find some solution, he/she needs to think about it, explore option to go with. This is nothing but decision making. Thus every day each individual makes many decisions. Some of these are related to the routine activities and so can be taken easily and quickly. For example, decision like what time to get up in the morning, what time to leave for the college, etc are taken quickly by a student. Most of them are based on our habits.

Some decisions are difficult to make and need more time and thinking. Decisions like what course to study to select, whether to purchase a costly but useful appliance or not, are difficult to make. Some decisions are made only once in a lifetime. For example, decisions regarding choosing a career, selection of a life

c) Analyse the alternatives
d) Select one suitable alternative

11 Feb,
019

partner, construction of a house, etc.

* Definition :-

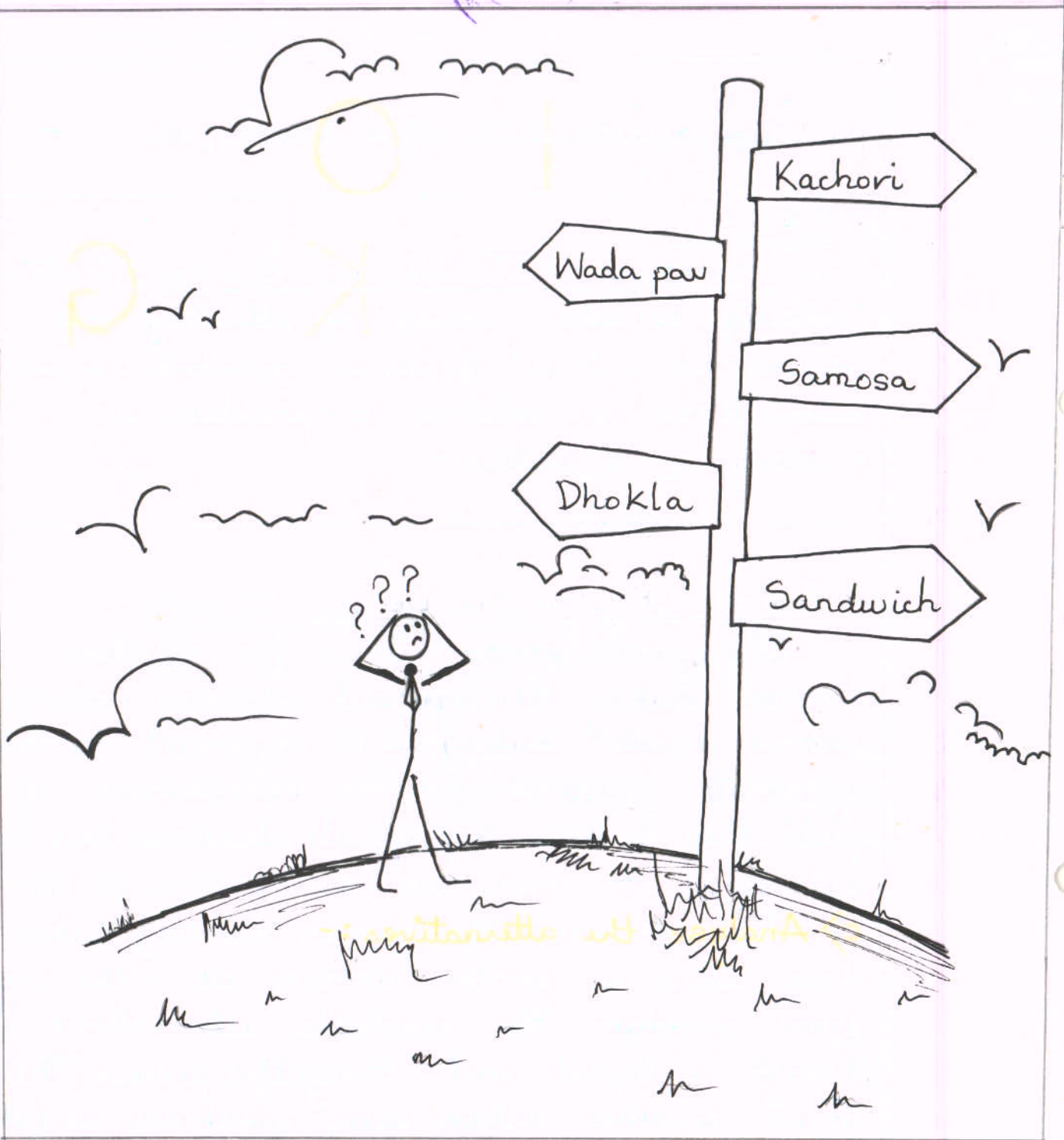
According to Nickell and Dorsey, "Decision Making is the process of selecting one course of action from a number of possible alternatives in solving a problem or in meeting a situation."

* Process OR Steps in Decision Making :-

Management process calls in for effective decision making. Management remains incomplete without decision making. It is important to take appropriate decisions for the achievement of goals. How to take appropriate decisions has to be understood to maximise satisfaction in life.

The process of decision making takes place when a person arrives at the choice from among the available alternatives through a logical and thoughtful process. The process involves certain steps which are as follows

- a) Identify/define the problem.
- b) List down the alternatives.
- c) Analyse the alternatives.
- d) Select one suitable alternative.
- e) Accept the consequences.

to identify/ before the problem.

(c) Analyse the alternative
(b) select one suitable alternative

1 Feb,
2019

a) Identify / Define the problem :-

→ Prepare a snack for guests.

Preparation of a snack for major guests for the purpose of the birth anniversary of S.D. Patil Sahab on 23RD January, 2019.

b) List down the alternatives :-

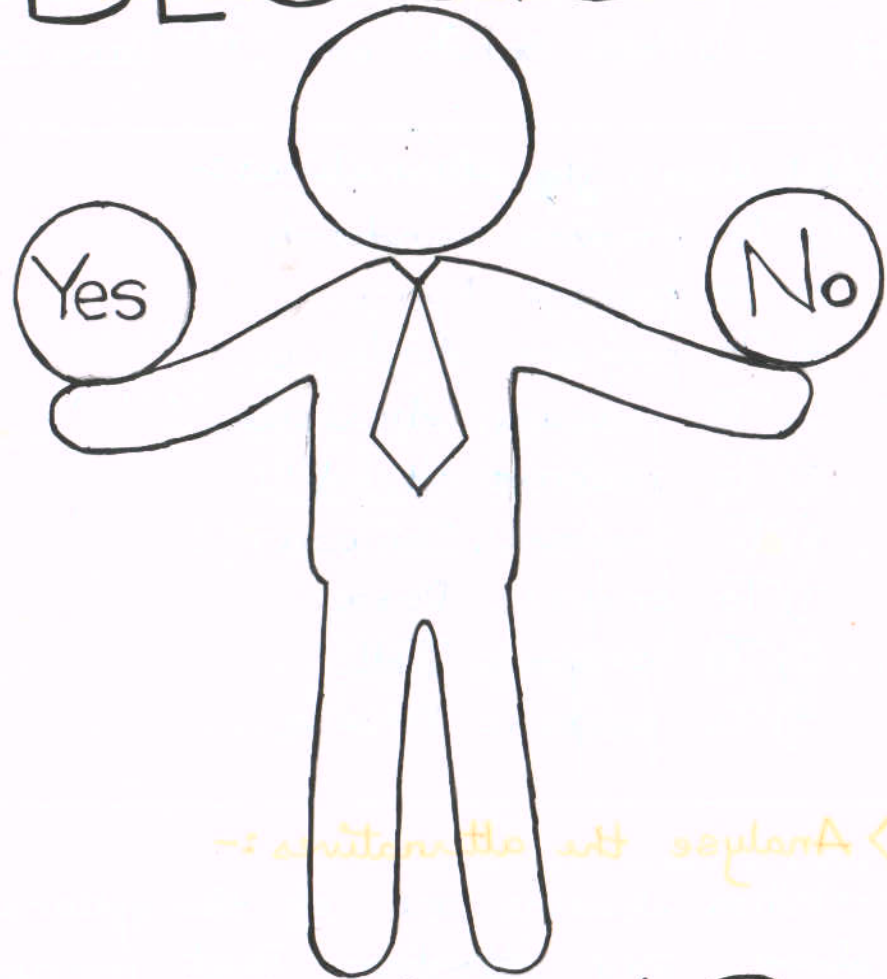
- 1) To prepare Sandwich.
- 2) To prepare Upma.
- 3) To prepare Wadapav.
- 4) To prepare Misalpav.
- 5) To prepare Kachori.
- 6) To prepare Samosa.
- 7) To prepare Dosa.
- 8) To prepare Idli.
- 9) To prepare Dhokla.

c) Analyse the alternatives :-

→ When choosing one of the options from above pay attention that money, time and labour will not cost much. Also pay attention that the quantity of nutrients in the foods will be readily available for convenience, ease of supply, preparing place, allotment facilities, suitable for eating, driving the people of all age groups, etc. And then, after

DECISION

MAKING

11 Feb,
019

thinking comparatively, select one of the option.

4) Select one suitable alternative :-

→ One option was to think about all the things in the above step. That is, the same thing was chosen.

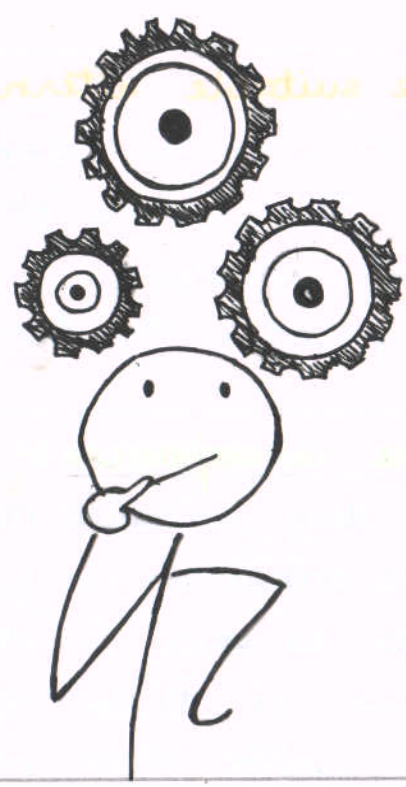
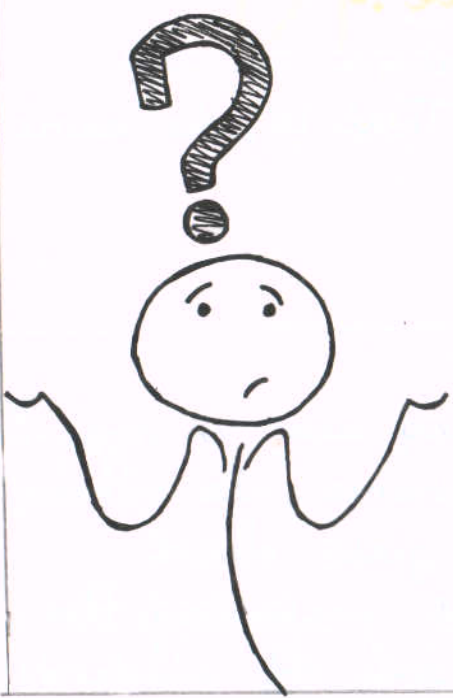
* To prepare Sandwich.

5) Accept the consequences :-

→ On that day, without making any changes & prepare the sandwich. If, by chance, the number of students is less or the girls don't reach venue on time start preparing the sandwiches with the number of students available and bring all the material and ingredients on the previous day to avoid mess of the last minute.

→ Select one suitable alternative :-

→ Select one suitable alternative :-

14 Feb,
2019

W K I
N G

THANK

YOU

TH Feb

2019

WORK TIME PLANNING

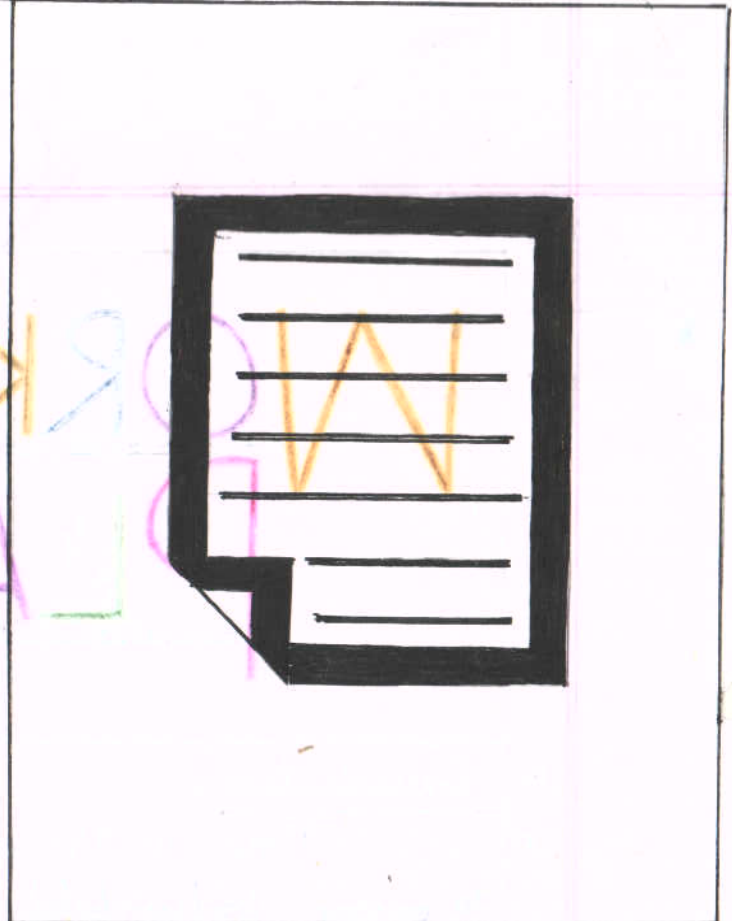
* Introduction :-

Time is the most valuable resource available to every individual. Everyone has twenty four hours a day to do one's personal day-to-day activities in order to achieve the goals. Time is such an intangible asset, one recognizes its value and worth only when it is lost. We face acute shortage of time very often in personal life, academic life and work life, when we have lot of commitments to fulfill. The problem of shortage of time arises mainly because we do not care for time management. A basic awareness, along with practice and perseverance is necessary for proper utilization of time. The awareness and importance of time should be imparted to every individual in early years of life. One must be aware of the time span available and time needed to complete the routine within it. 'Time has no independent existence apart from the order of events by which we measure it.'

3

LEARNING
WORK TIME

TH Feb
2019

* Definition:-

"Time is defined as a continuum in which events succeed one another from past through present to future."

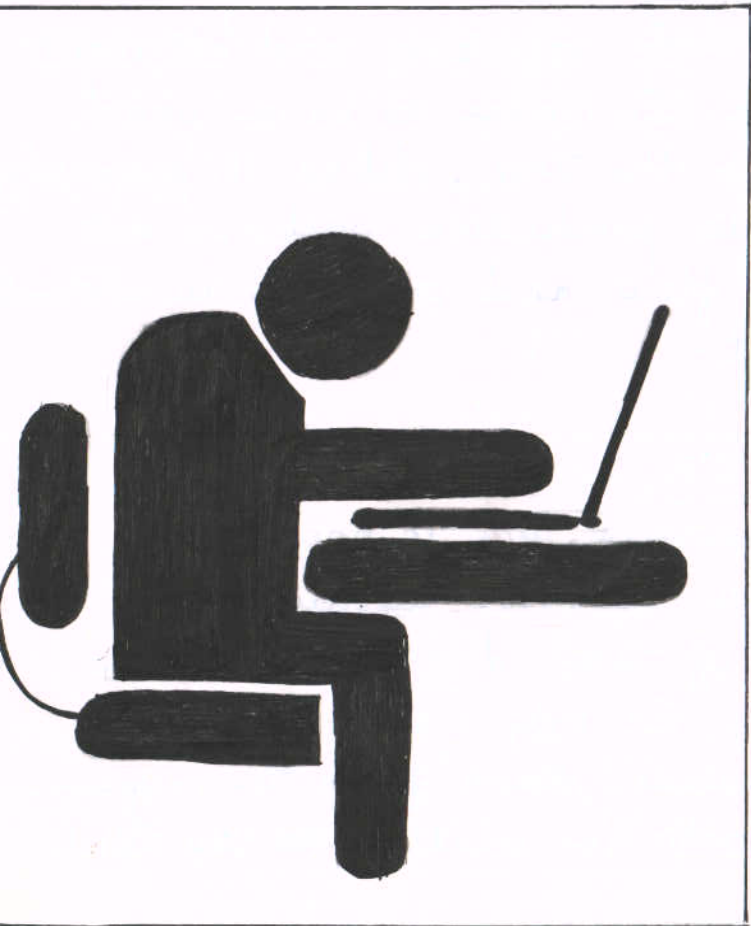
The main objective of time management is the proper utilization of time available, so that an individual can accomplish the individual and family goals. Developing the ability to locate ourselves in our environment with referre to time is an important part of time management.

The secret of time management lies in successfully identifying and eliminating time wasting activities with effective and efficient utilization of time. In order to be a good time manager, grab the time, utilize it properly and invest it into productive work. Do not allow the time to flow and pass away without offering any result.

* Classification of Time :-

Of all the resources, time is one of the easiest to measure but most difficult to understand. System of time differs in various disciplines. Clock time, the only system of which most of us are aware, stems from the regular movement of the Earth in relation to the SUN.

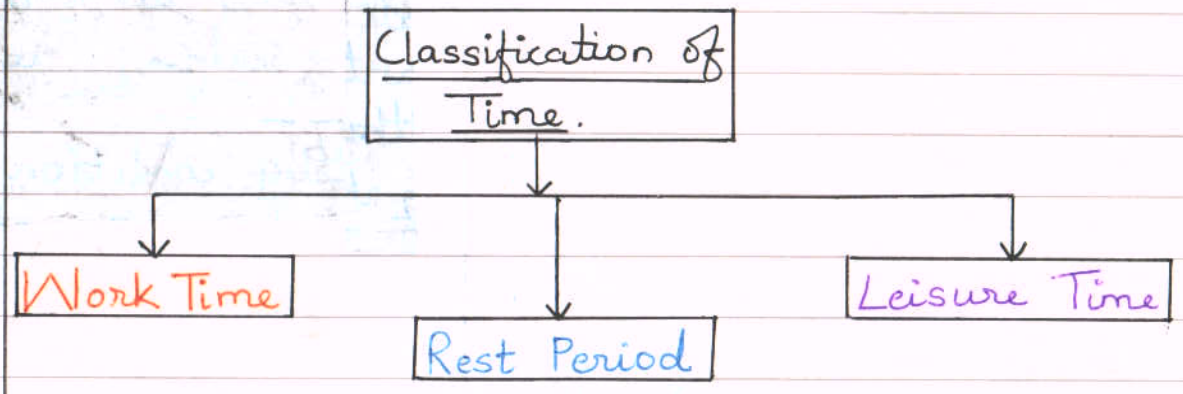
21

TH Feb
2019

Clock time means a minute, hours, day or year as indicated by clock or calendar.

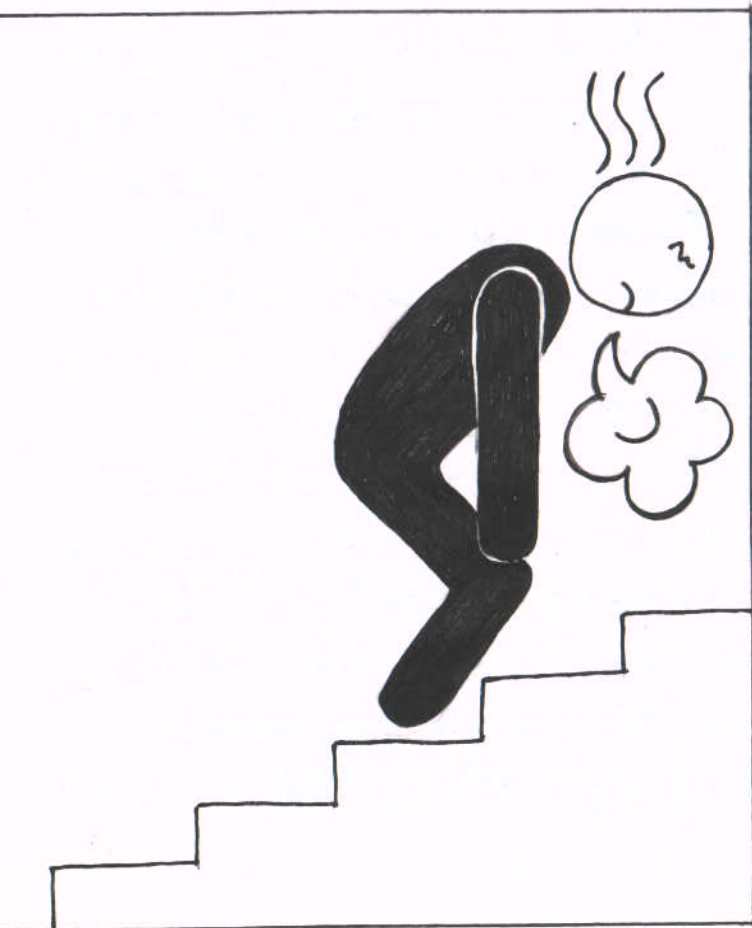

a) Work Time : Time spent for the performance of work is called as work time. Work time consists of time required for the preparation of work, time consumed for actual work performance and time related to post work finishing. It's very easy to measure work time by using clock hours. Jean Warren develops a system of work unit and work load to calculate work time in time management. Walker's defined work unit in home management is "the amount of household work done in one hour under average conditions by an average worker." The work load is the sum of work units. For example - Time required for meal preparation, washing of clothes, office time or study hours.

29

Work Time :

Work Time :

(50)

3TH Feb

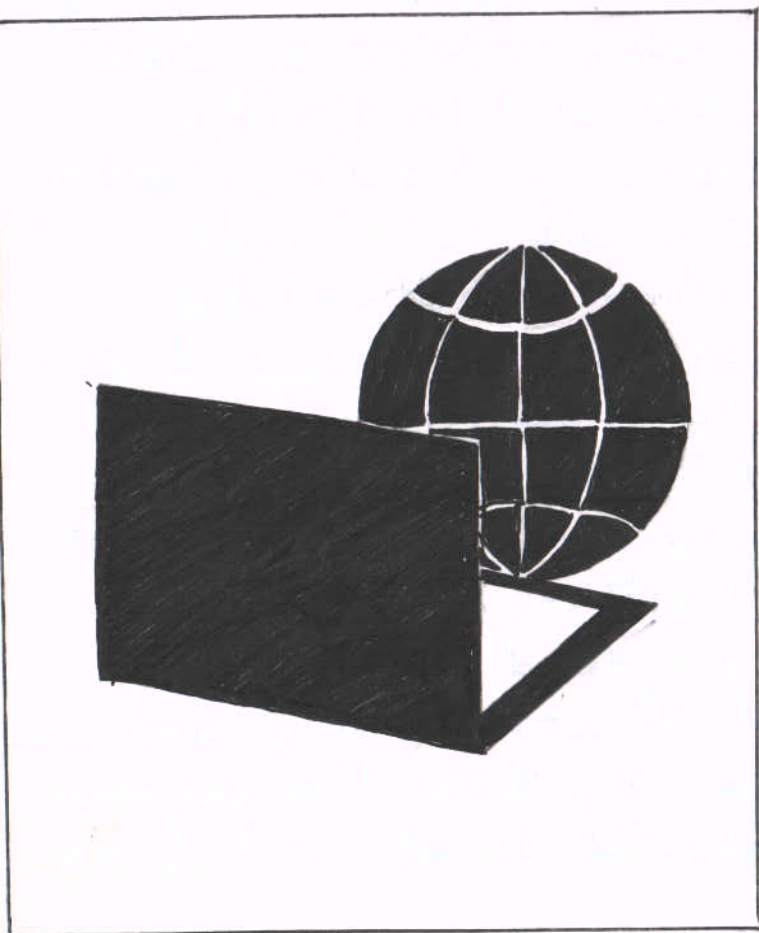
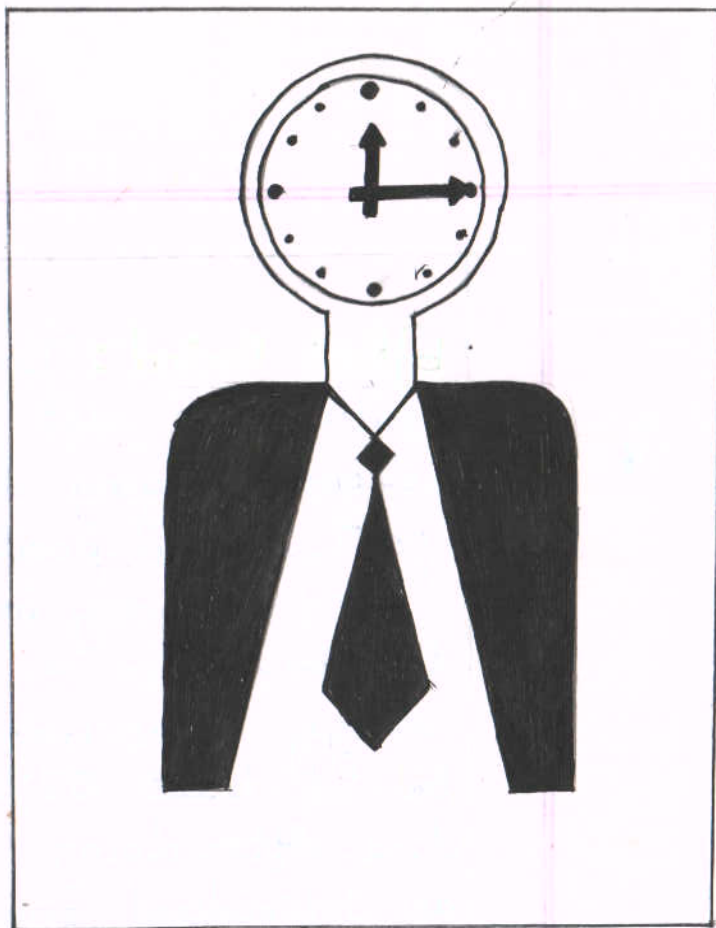
2019

b) Rest Period: Time needed for the rest is called as rest period. This time includes sleeping, lying down and change in body posture and position in relaxed condition. Rest is very important in order to keep the body in a healthy condition. For energy consuming work rest period should be at least 57% of the total time of work done. After doing 40 minutes of mental work, an individual should have at least 2 minutes of rest.

Duration of rest period, and type of spending of rest period depends on the type and duration of work, condition of work place, stress of work and health of a worker. For example, long duration physical work requires more rest period and sleeping / lying down condition. While mental work requires change of work time for relaxation or by creating cheerful work atmosphere by introducing music, etc.

c) Leisure Time: Leisure time is an important part of the total pattern of living. Leisure time is usually considered as time free from the demand of work or duty and the activities of leisure are those that are done for their own sake. It is also called as

4

of leisure time :

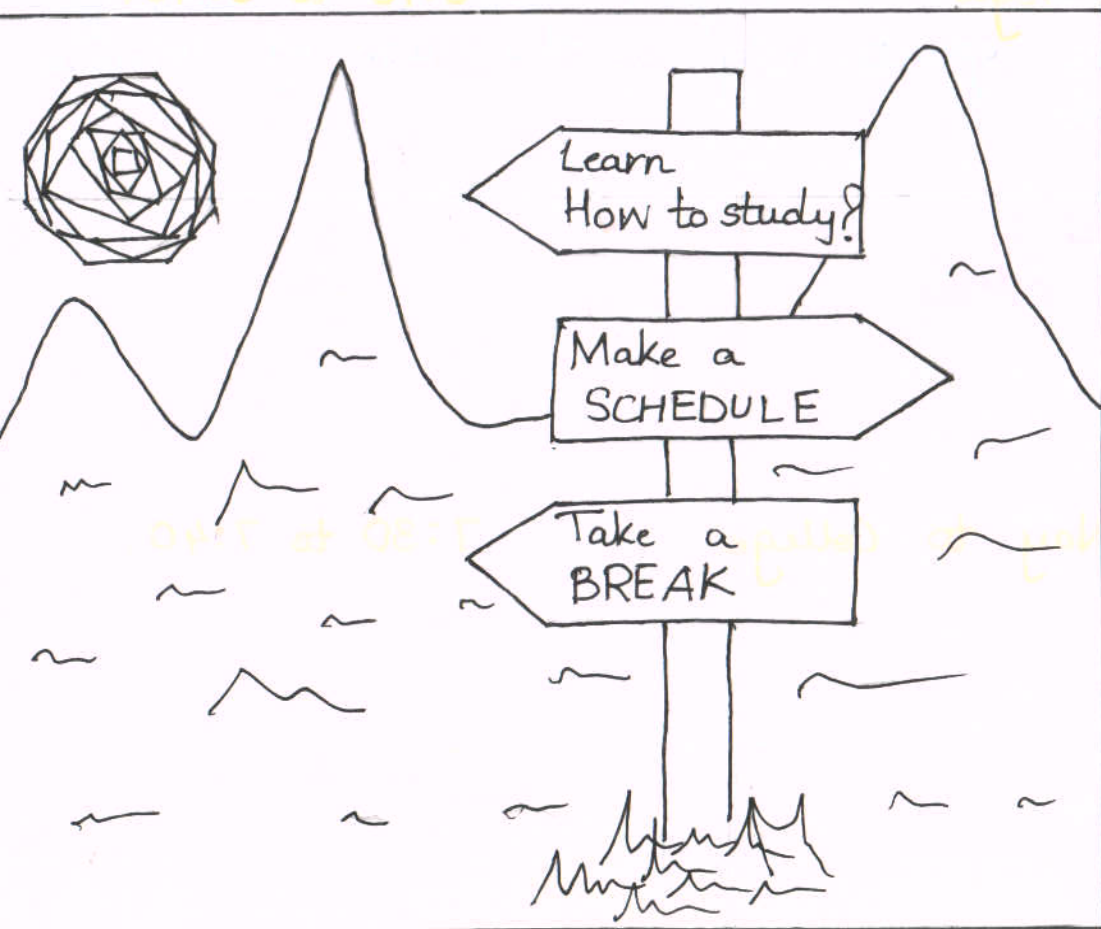
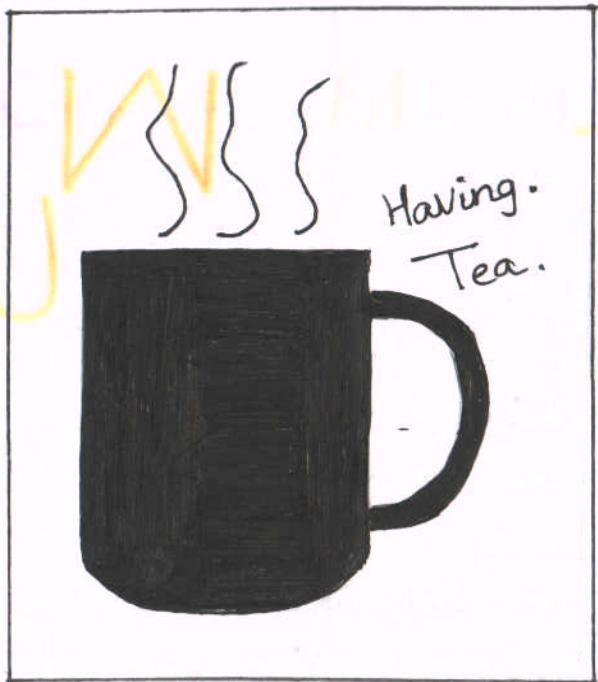

TH Feb

2019

non-work or free time. According to Carrigham 'Leisure time is a time which gives more satisfaction and enriches the interest and skill of the individual after spending it.' It may also be defined as - 'Time when you are not working; time when you can do whatever you want to do.' Leisure time gives greater opportunity for creative and satisfying recreation. Leisure activities should keep alive the imagination, or delight in symbols and ceremonies, a love of nature, and a feeling of endless variety and mystery of human relationships. There is a need for some spontaneity in the use of leisure time.

53

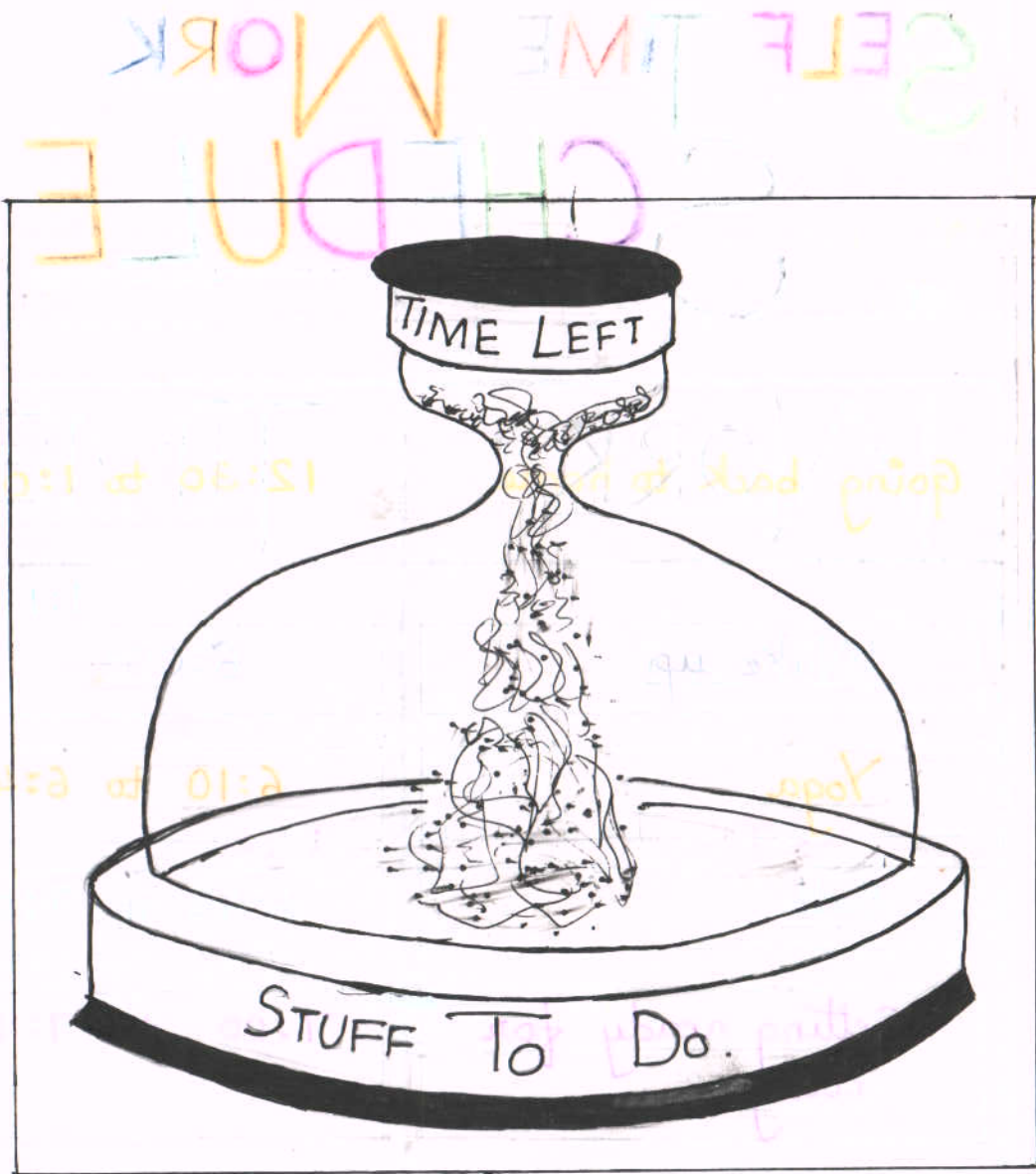
8TH Feb

2019

SELF TIME WORK SCHEDULE

WORK	TIME
Wake up	6:00
Yoga	6:10 to 6:45.
Bath	6:45 to 7:00.
Getting ready for college	7:00 to 7:15
Breakfast and Tea.	7:15 to 7:30.
Way to College	7:30 to 7:40.
Attending college lectures (One Lecture Duration)	7:40 to 11:00. (50 minutes)

5

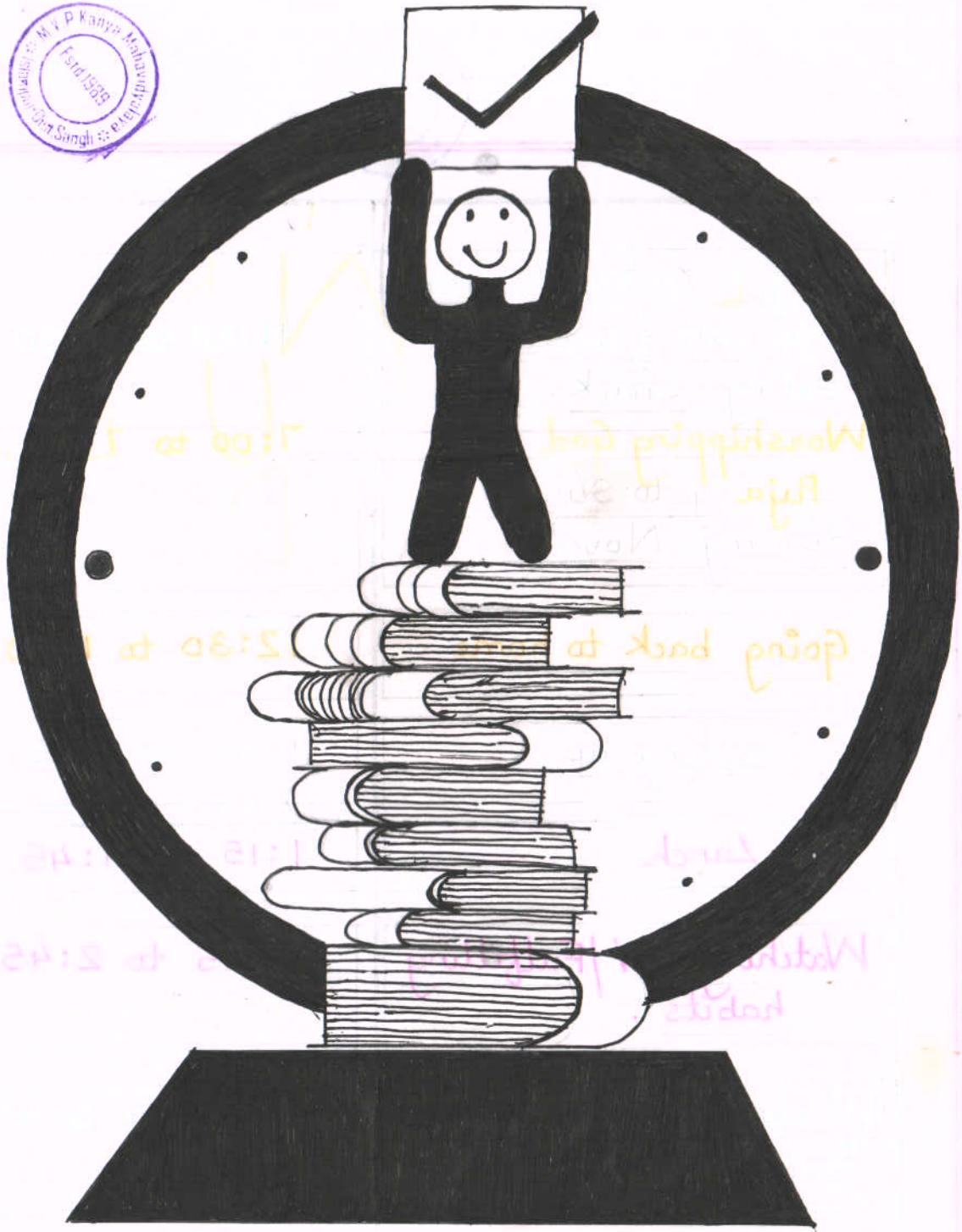

3TH Feb
2019

<u>Going to Canteen to spend time with friends / Eating Snack.</u>	11:00 to 11:30.
<u>Library to Study or Reading Novels</u>	11:30 to 12:30
<u>Going back to home</u>	12:30 to 1:00
<u>Freshing up</u>	1:00 to 1:15.
<u>Lunch</u>	1:15 to 1:45.
<u>Watching T.V / Fulfilling habits.</u>	1:45 to 2:45.
<u>Writing notes / Homework Revision of Lectures</u>	2:45 to 3:45.
<u>Rest Time</u>	3:45 to 4:45.
<u>Evening Tea</u>	4:45 to 5:00.
<u>Watering Plants</u>	5:00 to 5:30.
<u>Exercise and Workout</u>	5:30 to 6:30..

57

10:30 to 11:00

Spending quality time

4:45 to 5:00

Evening tea

6:30 to 6:50

Exercise and Workout

with family

Relaxing time

Lunch

Water and habits

7:00 to 7:30

Morning tea

5:30 to 6:00

Going back to

1:15 to 1:45

2:45 to 3:15

Water and habits

3TH Feb

019

Sweeping the floor and put house in order.	6:30 to 7:00.
Worshipping God and Puja	7:00 to 7:30.
Ironing clothes for college	7:30 to 7:45. 12:30 to 1:00
Leisure Time	7:45 to 8:30.
Putting things in order for college i.e packing bags	8:30 to 9:00. 4:15 to 4:30
Watching historic serial	9:00 to 9:30
Dinner	9:30 to 10:30 5:00 to 5:30
Spending quality time with family	10:30 to 11:00.
Locking all doors and freshing up	11:00 to 11:15.
Sleeping	11:15/11:30.

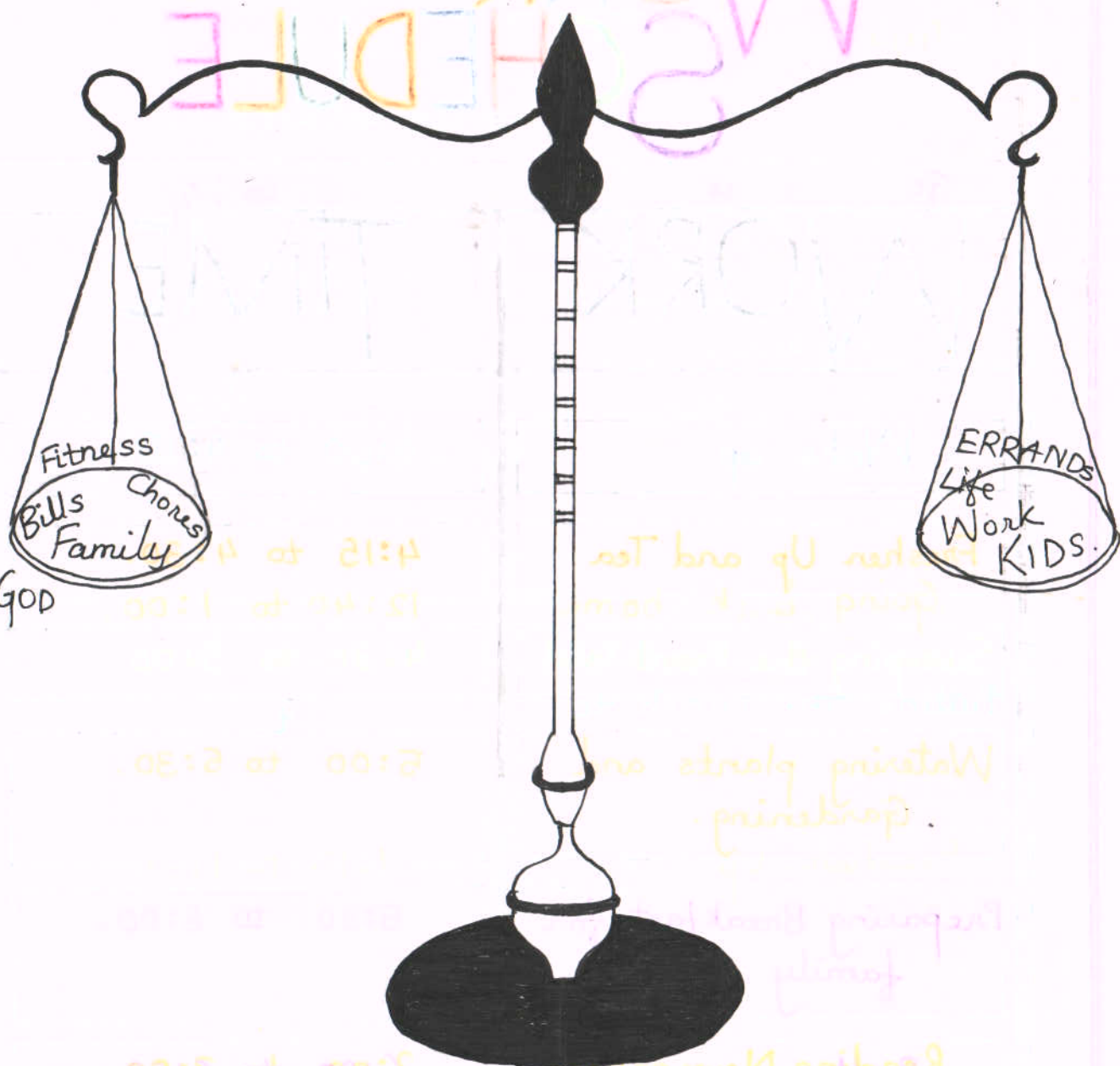
27TH Feb
2019

FAMILY WORK SCHEDULE

WORK	TIME
Wake up	4:00 to 4:15
Fresher Up and Tea	4:15 to 4:30.
Sweeping the Front Yard	4:30 to 5:00
Watering plants and Gardening.	5:00 to 5:30.
Preparing Breakfast for family	5:30 to 6:00.
Bathing Newspapers	6:00 to 6:30.

6:30 to 7:00
FAMILY TIME

WORKSCHEDULE

4:15 to 4:45
15:40 to 1:00

Water Up and Top
ground to dom

7:00 to 8:30

Watering plants and
gardening.

8:00 to 8:15

Preparing breakfast
family

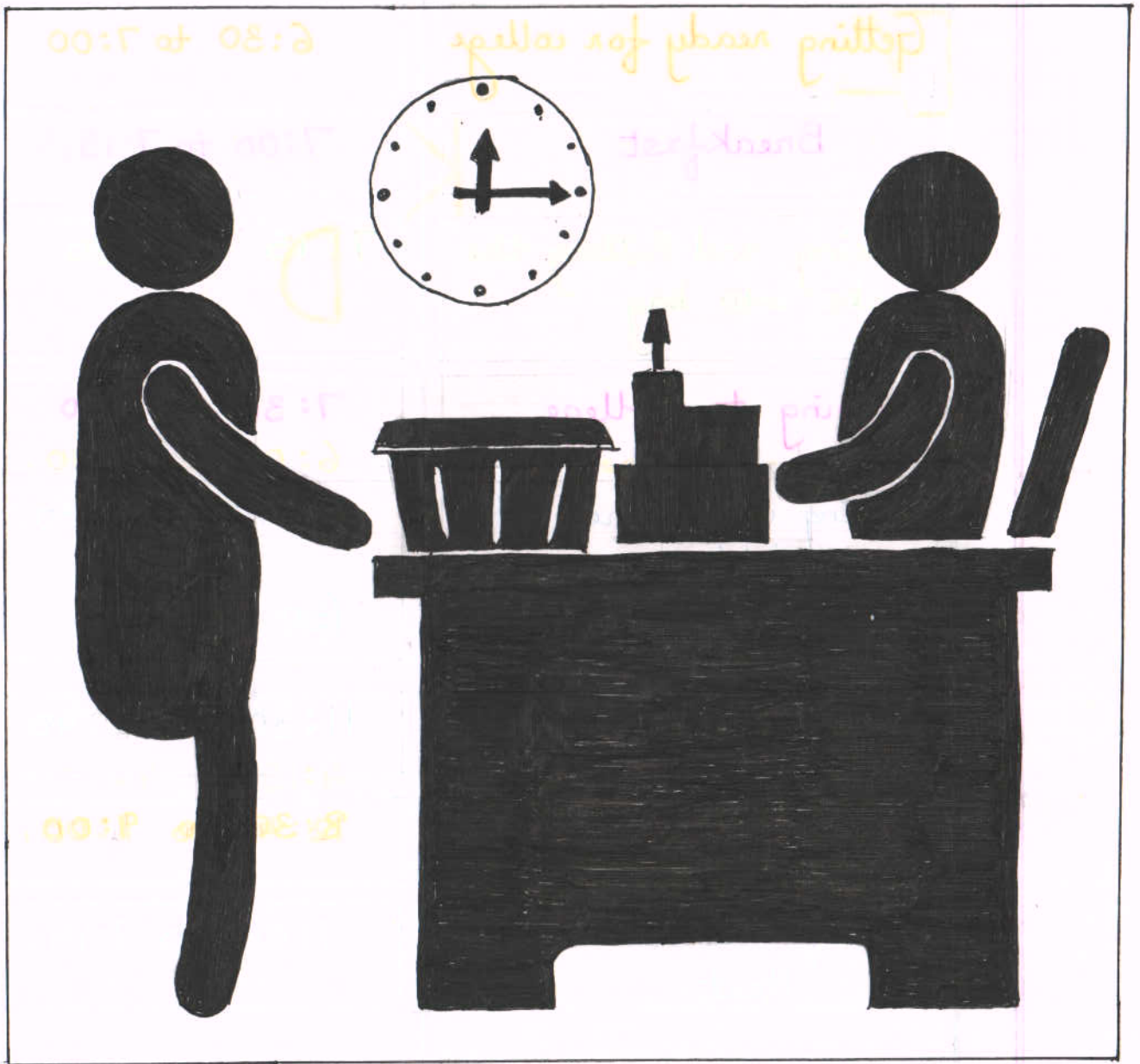
8:00 to 8:00

Reading Newspaper

8TH Feb

2019

Getting ready for college	6:30 to 7:00
Breakfast	7:00 to 7:15.
Packing and Putting the books into bag	7:15 to 7:30.
Going to college	7:30 to 7:40
Taking up lectures of students. Lecture Duration (Per)	7:40 to 11:30. (50 minutes)
Attending Staff Meeting	11:30 to 12:40
Going back home	12:40 to 1:00.
Putting the Lunch to Heat	1:00 to 1:15.
Fresher Up	1:15 to 1:30.
Lunch	1:30 to 2:00
Reading Newspapers	2:00 to 3:00.
Rest Time	3:00 to 4:00.

6:30 to 7:00

Getting ready for college

Breakfast

8:30 to 9:00

5:00 to 5:30

Reading Newspapers

3:00 to 3:30

Rest Time

27TH Feb
2019

Taking Tea/Snacks	4:00 to 4:30.
Sweeping House	4:30 to 5:00.
Watering Plants	5:00 to 5:30.
Machine Linen Drying	5:30 to 6:00.
Leisure Time	6:00 to 7:00.
Cutting Vegetables for Dinner	7:00 to 7:30.
Preparing Dinner	7:30 to 8:30.
Putting clothes in order to dress up for day after.	8:30 to 9:00.
Watching historic serial	9:00 to 9:30.
Dinner	9:30 to 10:30.
Family Time	10:30 to 11:00.
Freshen Up and Locking Doors.	11:00 to 11:15.

4:30 to 5:00

Sweeping House
Go to bed

11:30

6:00 to 6:30

Leisure Time

8:30 to 9:00

Putting clothes in
to dress up for day after.

9:00 to 9:30

Watching historic aerial

9:30 to 10:00

Dinner

11:00 to 11:15

Freshening up and looking
Doors.

TH Feb

2019

Putting to order the kitchen and cabinets

11:15 to 11:30

Go to bed

11:30.

Putting clothes in order to dress up for day after.

9:30 to 9:00

28TH Feb

2019

Self Time Work Schedule.

In-Work Time	15 hrs 50 min .
Rest Period	1 hour
Leisure Time	45 minutes .

In-Work Time .	17 hrs 30 min
Rest Period .	1 hour
Leisure Time .	1 hour

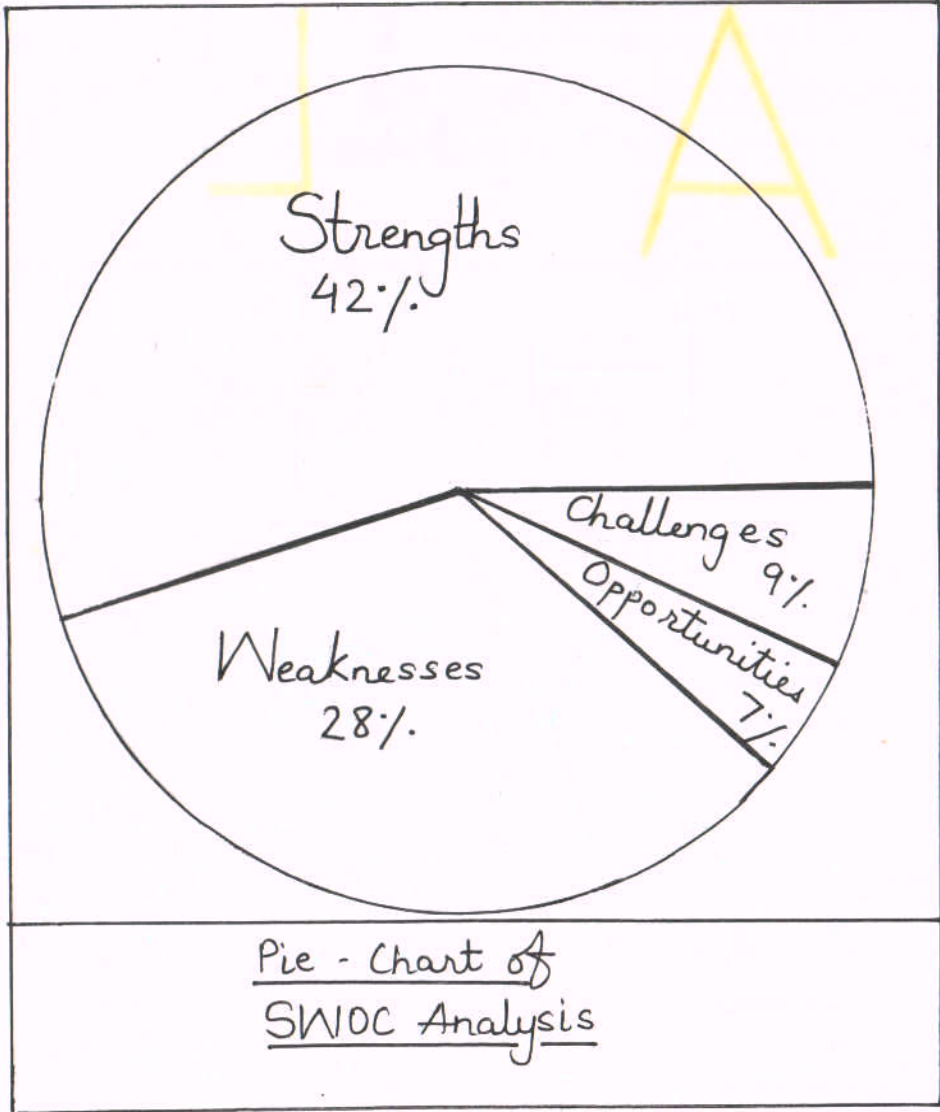
Family Time Work Schedule.

8TH Feb
2019

THANK
YOU!

65

1 Mar

019

SWOOC ANALYSIS

SWOOC Analysis is an effective tool for the development of personality.

S - Strengths

W - Weaknesses

O - Opportunities

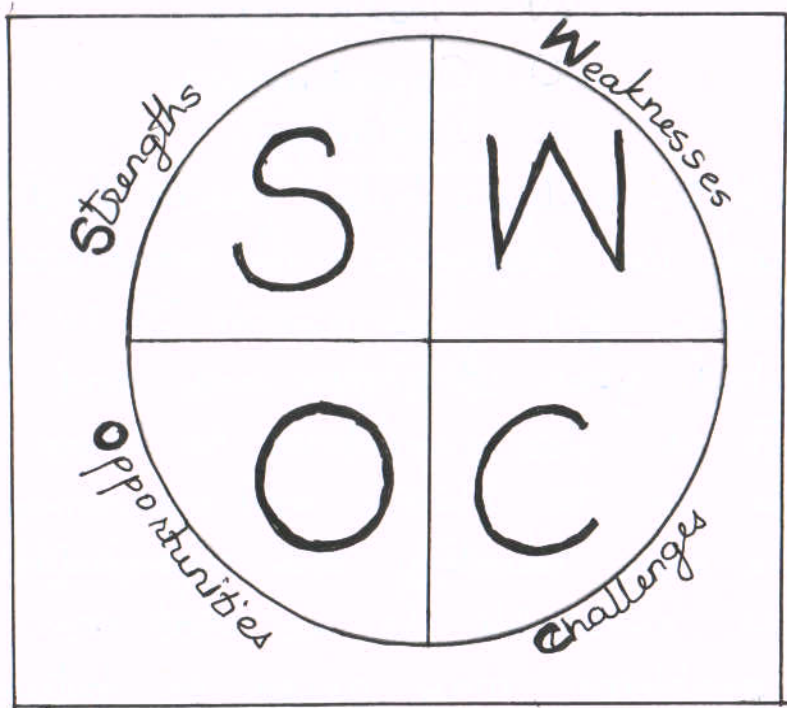
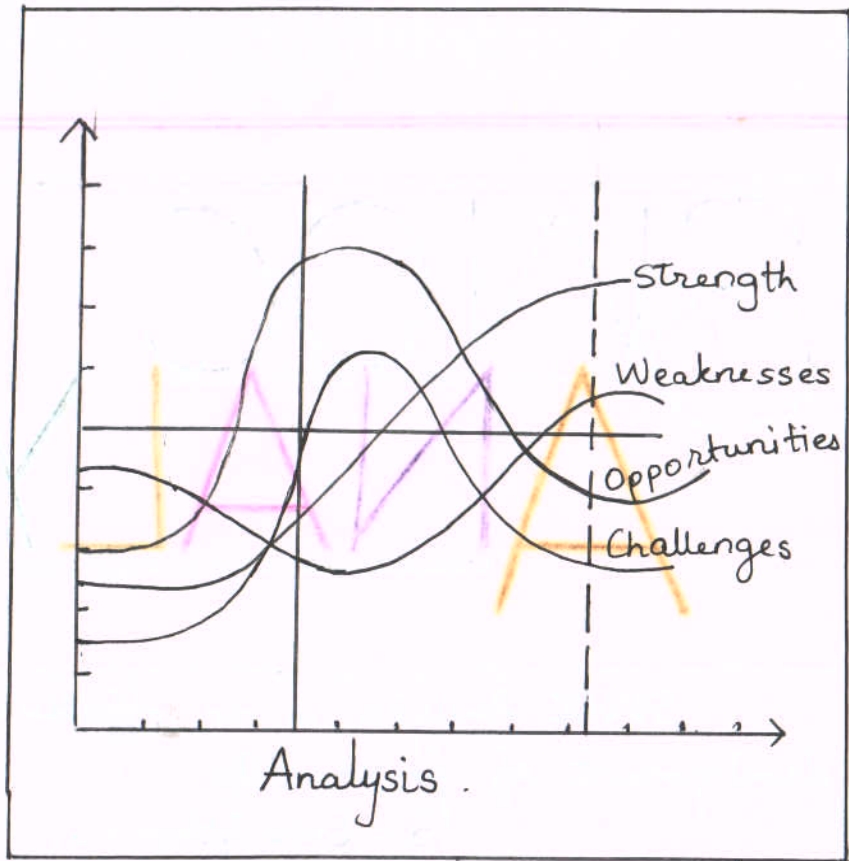
C - Challenges.

SWOOC analysis helps person/individual to understand its strengths and weaknesses and to get direction for professionals. It is important to know what your strengths are and to analyse them. It is also important to know about our weakness or to blame and overcome them. By this we can identify the opportunities and challenges available to us that can identify which problems may arise in future. For this we must self assess ourselves honestly.

SWOOC analysis evaluates the external factors of strength and weakness within the internal components and the opportunities and challenges.

212

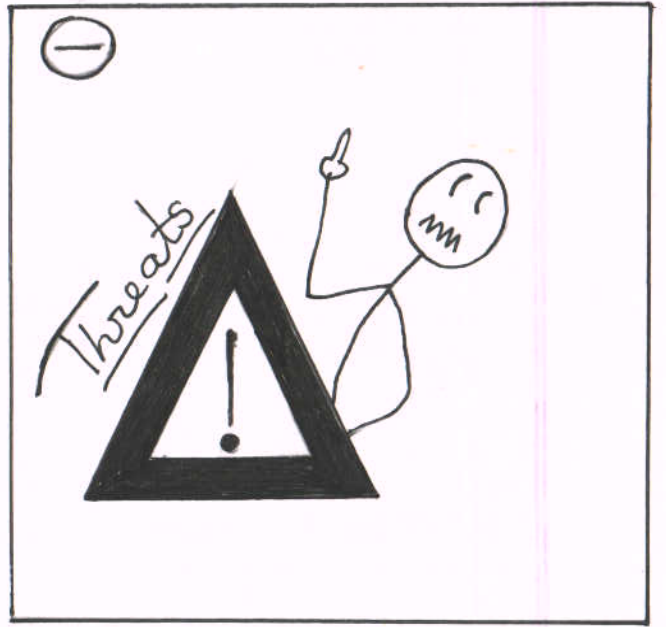
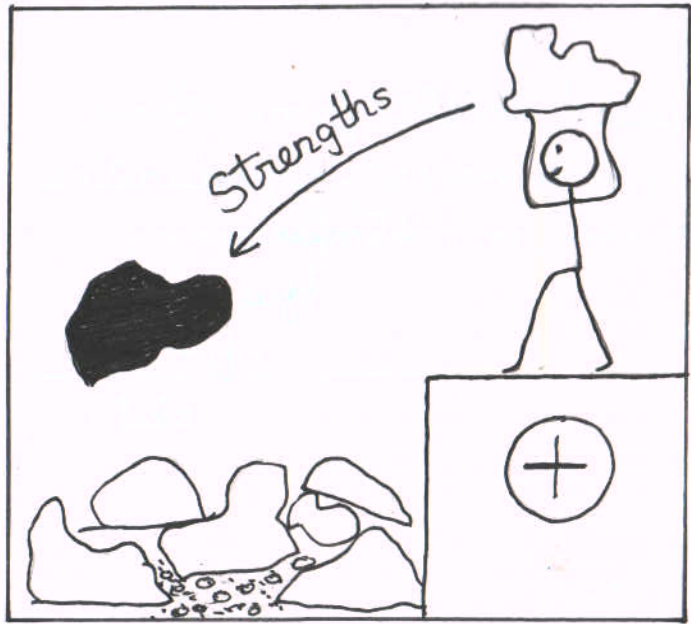

71

1 Mar
019

When I have analyzed SWOC from others myself, my strengths, weaknesses, opportunities and challenges are given in the following table.

(73)

14 Mar
2019

	Strengths (Helpful) (Areas you do well)	Weaknesses (Harmful). (Areas to be improved)
✓	• Honest	• Timid
✓	• Simple	• Doubtful
✓	• Punctual	• Lack of confidence
✓	• Enthusiastic	• Lack of some skills.
✓	• Kindness	• Sensitive
✓	• Caring	• Too helpful
✓	• Listen	• Presented.
✓	• Open mindedness.	• Too focussed
✓	• Originality.	• Time Management Problem
✓	• Organisation	• Lack of confidence when
✓	• Neatness	dealing with people.
✓	• Cleanliness.	• Bad concentration.
✓	• Healthy.	• Poor at dealing with conflict
✓	• Responsible.	• Lack of stress management skill.
✓	• Realistic.	• No useful work placement
✓	• Problem Solving.	experience.
✓	• Self Confidence.	• Lack of technical skill.
✓	• Team Work.	• Being debator/argument.
✓	• Positive attitude.	• Easily concerned
✓	• Co-operation	• Distracted under pressure
✓	• Patience	• Getting nervous around people.
✓	• Intelligence.	• Critical thinking.
✓	• Hard working.	• Lazy
✓	• Optimistic	• Bad habits.
✓	• Strong Work Ethic.	• Lack of resources.

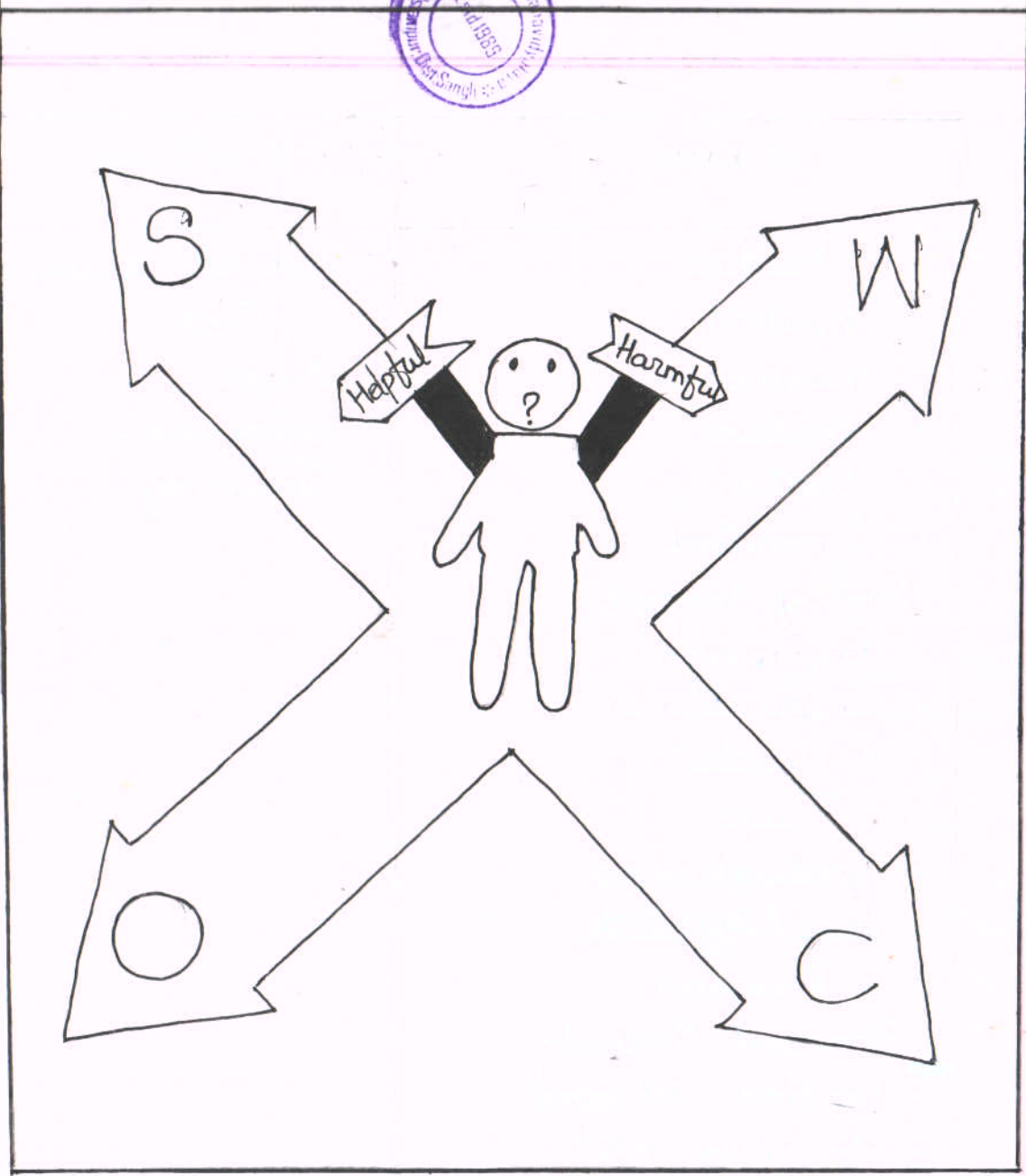

(75)

0TH Mar

2019

Strength	Weakness
✓ • Reading	• Lack of training.
✓ • Writing	• Fear
✓ • Humorous	• Anger ✓
✓ • Positive	• Aggression. ✓
✓ • Creative	• Jealousy
• Committed	
• Family Support.	
✓ • Encouraged	
✓ • Inspirational	
✓ • Motivated.	
✓ • Trust	
✓ • Understanding.	
✓ • Love/Affection.	
✓ • Resources.	
✓ • Financial Position.	
• Position achieved.	
✓ • Analytical skills.	

0TH Mar
2019

Opportunities	Challenges.
<ul style="list-style-type: none"> ✓ • Attending the Workshops ✓ • Curricular/Extra Curricular Activities. ✓ • Gain experiences of the world of work. ✓ • Work in a team. • Earn Money. ✓ • Use of Internet, mobile and Technology in a rightway. ✓ • Struggle in all fields. 	<ul style="list-style-type: none"> • High competition • Possible increments in University fees. • Health Problems. • Grades does not meet the expectations. • Being unsupported at work/study. • Transport problems. • Family support (Lack). • Lifestyle enhancing. • Obligations.

THANK
YOU!

वाळवा तालुका शिक्षण संस्था

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता. वाळवा जि. सांगली

पर्यावरण प्रकल्प अहवाल

बी. कॉम. भाग .2

सर्वेक्षण अहवाल सादर

‘जमिनीची धूप’

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर
पदविका मिळविणे हेतूपरत्वे

सादरकर्ते

- ❖ अश्विनी पांडुरंग देसाई
- ❖ स्वप्नाली आनंदा माने -
- ❖ प्रियांका दिनकर गायकवाड -
- ❖ अश्विनी नरेंद्र वाघ
- ❖ प्रतिक्षा शंकर गायकवाड -

मार्गदर्शक

श्री. विनोद गायकवाड

07/02/2020

Signature

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

सन 2019 - 2020

Signature

प्राचार्य

श्री. अक्षय लक्ष्मण वेलवटकर
महाविद्यालय (आर्ट्स & कॉमर्स)
इस्लामपूर, जि. सांगली. ४१५४०९

वाळवा तालुका शिक्षण संस्थेचे

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता . वाळवा जि . सांगली

पर्यावरण अभ्यास विभाग

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येते की, कु . आश्विनी पांडुरंग देसाई हजेरी क्रमांक २४ ही वाणिज्य शाखेत शिकत आहे . हिने समाधानकारकरित्या 'जमिनीची धूप' शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी बी . कॉम भाग दोन या पदविका अभ्यासासाठी नेमून दिलेल्या विषयावर अहवाल सादर केला आहे . हा अहवाल त्याने सन २०१९-२०२० या वर्षातील शैक्षणिक कार्य दाखवतो .

माझ्या माहितीप्रमाणे सादर केलेला अहवाल हा सत्य आहे . आणि इतरत्र सादर केलेल्या अहवालांची नक्कल नाही .

दिनांक : २४/०३/२०२०

ठिकाण : इस्लामपूर

विभाग प्रमुख

(Signature)

पर्यावरण अभ्यास विभाग

वाळवा तालुका शिक्षण संस्थेचे

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता . वाळवा जि . सांगली

पर्यावरण अभ्यास विभाग

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येते की, कु . स्वप्नाली आनंदा माने हजेरी क्रमांक 34 ही वाणिज्य शाखेत शिकत आहे . हिने समाधानकारकरित्या 'जमिनीची धूप' शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी बी . कॉम भाग दोन या पदविका अभ्यासासाठी नेमून दिलेल्या विषयावर अहवाल सादर केला आहे . हा अहवाल त्याने सन 2019-2020 या वर्षातील शैक्षणिक कार्य दाखवतो .

माझ्या माहितीप्रमाणे सादर केलेला अहवाल हा सत्य आहे . आणि इतरत्र सादर केलेल्या अहवालांची नक्कल नाही .

दिनांक : 28/03/2020

ठिकाण : इस्लामपूर

विभाग प्रमुख

(Signature)

पर्यावरण अभ्यास विभाग

वाळवा तालुका शिक्षण संस्थेचे

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता . वाळवा जि . सांगली

पर्यावरण अभ्यास विभाग

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येते की, कु . प्रियांका दिनकर गायकवाड हजेरी क्रमांक 54 ही वाणिज्य शाखेत शिकत आहे . हिने समाधानकारकरित्या 'जमिनीची धूप' शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी बी . कॉम भाग दोन या पदविका अभ्यासासाठी नेमून दिलेल्या विषयावर अहवाल सादर केला आहे . हा अहवाल त्याने सन 2019-2020 या वर्षातील शैक्षणिक कार्य दाखवतो .

माझ्या माहितीप्रमाणे सादर केलेला अहवाल हा सत्य आहे . आणि इतरत्र सादर केलेल्या अहवालांची नक्कल नाही .

दिनांक : 28/03/2020

ठिकाण : इस्लामपूर

विभाग प्रमुख

(सुभाषितायकवार)

पर्यावरण अभ्यास विभाग

वाळवा तालुका शिक्षण संस्थेचे

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता. वाळवा जि. सांगली

पर्यावरण अभ्यास विभाग

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येते की, कु. अश्विनी नरेंद्र वाघ हजेरी क्रमांक 48 ही वाणिज्य शाखेत शिकत आहे. हिने समाधानकारकरित्या 'जमिनीची धूप' शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी बी. कॉम भाग दोन या पदविका अभ्यासासाठी नेमून दिलेल्या विषयावर अहवाल सादर केला आहे. हा अहवाल त्याने सन 2019-2020 या वर्षातील शैक्षणिक कार्य दाखवतो.

माझ्या माहितीप्रमाणे सादर केलेला अहवाल हा सत्य आहे. आणि इतरत्र सादर केलेल्या अहवालांची नक्कल नाही.

दिनांक : 28/03/2020

ठिकाण : इस्लामपूर

विभाग प्रमुख

(Handwritten signature)

पर्यावरण अभ्यास विभाग

वाळवा तालुका शिक्षण संस्थेचे

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता . वाळवा जि . सांगली

पर्यावरण अभ्यास विभाग

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येते की, कु . प्रतिक्षा शंकर गायकवाड हजेरी क्रमांक 17 ही वाणिज्य शाखेत शिकत आहे . हिने समाधानकारकरित्या 'जमिनीची धूप' शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी बी . कॉम भाग दोन या पदविका अभ्यासासाठी नेमून दिलेल्या विषयावर अहवाल सादर केला आहे . हा अहवाल त्याने सन 2019-2020 या वर्षातील शैक्षणिक कार्य दाखवतो .

माझ्या माहितीप्रमाणे सादर केलेला अहवाल हा सत्य आहे . आणि इतरत्र सादर केलेल्या अहवालांची नक्कल नाही .

दिनांक : 28/03/2020

ठिकाण : इस्लामपूर

विभाग प्रमुख

(Handwritten signature)

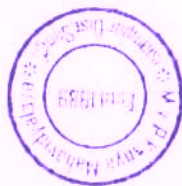
पर्यावरण अभ्यास विभाग

ऋणनिर्देश

शिवाजी विद्यापीठाच्या अंतर्गत पर्यावरण विभागाच्या बी. कॉम भाग दोन या वर्षा साठी पर्यावरण शास्त्र हा विषय सक्तीचा करण्यात आला आहे. या विषयाच्या अनुषंगाने आमच्या महाविद्यालयाच्या पर्यावरण विभागाचे ग्रामसर्वेक्षण एक पर्यावरणाच्या दृष्टीने “जमिनीची धूप” हा प्रकल्प केला आहे.

आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य. श्री. अंकुश बेलवटकर सर यांनी आम्हास मार्गदर्शन केले व परवानगी दिली. याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत.

पर्यावरणाच्या दृष्टीने ‘जमिनीची धूप’ पर्यावरणावर होणारा परिणाम हा प्रकल्प आम्ही पाच विद्यार्थ्यांनी एकमेकींच्या सहकार्याने पार पाडले.

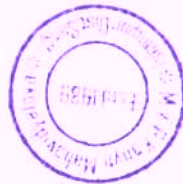
सादरीकरण

आम्ही खाली नमूद केल्याप्रमाणे असे सादर करतो की, आमचा प्रकल्प अहवाल “जमिनीची धूप” हा प्रकल्प अहवाल जो आमच्या बॅचलर ऑफ कॉमर्स या पदवीसाठी मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर चे प्राध्यापक श्री .गायकवाड सर यांच्या मार्गदर्शनाखाली सादर करित आहोत .यातील सर्व निष्कर्ष हे मिळविलेल्या माहितीवर आधारित आहे .

दिनांक :

ठिकाण :

अ . न .	विद्यार्थ्यांची नावे	सही
1 .	अश्विनी पांडुरंग देसाई	<i>Aesaj</i>
2 .	स्वप्नाली आनंदा माने	<i>Amee</i>
3 .	प्रियांका दिनकर गायकवाड	<i>Palkuad</i>
4 .	अश्विनी नरेंद्र वाघ	<i>AMWagh</i>
5 .	प्रतिक्षा शंकर गायकवाड	

अनुक्रमणिका

अ.नं	प्रकल्पाचे नाव	सही
1 .	प्रस्तावना	
2 .	अभ्यासपध्दती	
3 .	उद्दिष्टये	
4 .	मृदा संधारण	
5 .	जमिनीची धूप	
6 .	धूपीचे प्रकार	
7 .	धूपीचे कारण	
8 .	सुधारित कृषी पध्दतीने मृदा संधारण	
9 .	गवती राने व वनसंवर्धन याद्वारे मृदा संधारण	
10 .	मृदा संधारणाच्या कृषी व्यवसायावर होणारा परिणाम	
11 .	निष्कर्ष	
12 .	संदर्भ सूची	

प्रस्तावना

पर्यावरण हा विषय अलिकाडील काळात विषय बनवलेला आहे . वनस्पती शास्त्रात भूगोल व भूगर्भशास्त्र या विषयात पूर्वीपासून पर्यावरणाचा अभ्यास केला जातो . पृथ्वी वरील किंवा कोणत्याही प्रदेशातील मानव विविध प्रकारची जीवन सृष्टी ज्या परिसरात राहतात त्या परिसरातील सर्व घटकांचा समावेश पर्यावरण या संज्ञेत केला जातो असे असले तरी पर्यावरण ही संकल्पना बरीच गुंतागुंतीची आहे . आपल्या सभोवातालाचा निसर्ग म्हणजे पर्यावरण होय .

मानवी जीवन सुखी करण्यासाठी निसर्गातील खनीज साठे जंगलतोड औद्योगिक कारखाने प्राणी संहार आरामदायी वस्तू रासायनिक खतांचा वापर यामुळे पर्यावरणाचा समतोल विघडून नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे असमान वाटप होते . यावर पर्यावरण संरक्षण पूर्णपणे करता आले नाही तरी त्यावर थोडे फार नियंत्रण घालता येऊ शकेल . पिण्याचे पाणी, इंधन, अन्नधान्य, शुध्द हवा, लोकसंख्या वाढ या समस्यामुळे साधनसंपत्तीचे असमान वितरण होते . या समस्या सोडविण्यासाठी पर्यावरणविषयक लोकजागृती करायला हवी . मानवाचे व पृथ्वीवरील सर्व सजीवांचे अस्तित्व संपेल असे वाटते . हे घडू नये म्हणून पर्यावरणाचा अभ्यास महत्त्वाचा आहे .

अभ्यास पध्दती

प्रस्तुत प्रकरणामध्ये “जमिनीची धूप” या अभ्यासाकरिता अवलंबण्यत आलेल्या अभ्यास पध्दतीचे विवेचन करण्यात आले आहे . त्यामध्ये अभ्यास उद्दिष्ट्य, अभ्यास विषयाचे क्षेत्र, अभ्यासाचे महत्त्व, माहिती संकलनाची साधने, अभ्यासासाठी मर्यादा आणि प्रकरण, नियोजन आदि घटकांची माहिती देण्यात आली आहे .

अभ्यासाची उद्दिष्ट्ये :

या अभ्यासाची खालील उद्दिष्ट्ये तयार करण्यात आलेली आहे .

- 1 . जमिनीचा अभ्यास करणे .
- 2 . जमिनीचे महत्त्व अभ्यासणे .
- 3 . जमिनीची धूप कशी रोखण्यात येईल याचा अभ्यास करणे .

सदरच्या अभ्यासासाठी जमिनीची धूप या घटकाची निवड करण्यात आली आहे .

उद्दिष्टये

1. पर्यावरण विषयक शिक्षण ही भविष्याची गरज आहे .
2. जमिनीची स्थिती जाणून घेणे .
3. जमिनीची धूप होणार नाही यासाठी परिपूर्ण माहिती घेणे व माहिती देणे .
4. जमिनीची स्वच्छता कशी ठेवली पाहिजे तसेच कोणती खते वापरली गेली पाहिजेत याची माहिती देणे .

मृदा संधारण

मृदा संधारण म्हणजेच शेतजमिनीचे धूपीपासुन संरक्षण करणे होय . शेतजमिनीचे प्रमुख कार्य म्हणजे विविध पिक निर्माण करणे त्यासाठी शेतजमिनीचा योग्य वापर करून तिचा कस कायम राखणे, अगत्याचे ठरते . परंतु अनेक कारणांमुळे जमिनीची उत्पादनक्षमता घटते आणि ती रोखण्यासाठी जे जे उपाय योजिले जातात त्या सर्वांचा समावेश मृदा संधारणाखाली होतो . शेतजमिनीची सुपीकता तिच्या वरच्या थरातील मातीच्या सूक्ष्म कणांवर अवलंबून असतो . म्हणुन त्यांचे संवर्धन करणे ही महत्त्वाची बाब ठरते .

जमिनीतील अशा सूक्ष्म क्रियाशिल कणांचा व्यव अनेक कारणांनी होतो, त्यास जमिनीची धूप असे म्हणतात . पावसाच्या मा-याने तसेच वा-याच्या झोताने आणि पाण्याच्या वेगवान प्रवाहामुळे हे सूक्ष्म कण तसेच माती वाहून नेली जाते . सर्वसाधारणपणे 2 . 5 सेमी जाडीचा मातीचा थर तयार होण्यास सु . 400 ते 1000 वर्षांचा काळ लागतो . जमिनी नैसर्गिक आवरणाखाली राखल्यास माती वाहून जाण्याची क्रिया मंद होते आणि त्यामुळे नैसर्गिक समतोल राखला जातो . परंतु मानवाच्या गरजा सतत वाढत्या असल्यामुळे नवीन नवीन जमिनी लागवडीखाली आणण्यात आल्या व त्यासाठी जमिनीवरील नैसर्गिक आवरणे दुर करण्यात आली . जंगलतोड झाली गवती राने नांगरली गेली आणि पर्यायाने जमिनीची धूप होऊ लागली व तिचा कस कमी कमी होऊन उत्पादनक्षमता घटू लागली .

अमेरिकन व भारतात झालेल्या संशोधनवारून असे आढळून आले की, धुपीमुळे दरसाल दर हे . सु . 125 टन माती वाहून नेली जाते . कधीकधी तर हे प्रमाण 300 टनापर्यंत गेल्याचे आढळून आले . अशा रितीने निर्सगाने केलेल्या शेकडो वर्षांच्या कार्याचा नाश अल्पकाळातच होतो . अशी अमर्यादित धूप होत राहिल्यास वाढत्या लोकसंख्येच्या पोषणाच्या बाबत फार गंभीर समस्या निर्माण होतील . अशा धुपीमुळे अवर्षणग्रस्त भागात अवर्षणाचे प्रमाण वाढू लागले आहे .

नदयानाल्यांची पात्रे गाळाने भरल्यामुळे व मोठमोठया पुरांमुळे आर्थिक व जिवीत हानीचे प्रमाण मोठया प्रमाणात वाढू लागले आहे . मृदा संधारणाची सुरुवात ही अमेरिकेत झाली . अमेरिकेतील शासनाने 1914 मध्ये मिआमी मृदा संधारण कायदा तयार करण्यात आला आहे .

जमिनीची धूप

पावसाच्या पाण्याच्या माराने, पाण्याच्या वेगवान प्रवाहाने तसेच वा-याच्या झोताने जमिनीतील क्वियाशील स्क्षूम कण, माती वाहून नेली जाते . व या क्वियेस शेतजमिनीची धूप म्हणतात . धुपीमुळे होणारी मातीची घट थांबवणे अत्यंत जरूरीचे आहे . हयाबाबत जर दूलक्ष झाले तर मानवी संस्कृती धोक्यात येण्याची शक्यता असते . इतिहासात अशी पुष्कळ उदाहरणे दाखविता येतील .

मेसोपोटेमियामधील सु . 5000 वर्षापूर्वी अत्यंत भरभराटीत असलेले किश हे शहर वाळूच्या ढिगाखाली गडप झाले . तसेच वॅविलो नियातील शेतीस पाणी देण्याकरिता काढलेले पाट गाळांनी भरून गेले व बागायती जमिनी प्रचंड धूप झाल्याने त्या नापीक झाल्या आणि परिणामी शहरे, राज्ये व संस्कृती लोप पावल्या . भारतात मोहें-जो-दडो व हडप्पा या ठिकाणीही अशी परिस्थिती निर्माण होऊन त्या संस्कृती लोप पावल्या .

नैसर्गिक परिस्थितीत जमिनीवरील वनस्पतींच्या आवरणामुळे माती वाहून जाण्याची क्विया फार मंद असते . अशा परिस्थितीत जमिनीची जी झीज होते ती नैसर्गिक झीज अथवा धूप म्हणतात . आणि ती मानवी हस्तक्षेपाविरहीत होणारी धूप असते . अशा रितीने होणा-या धुपीचा वेग हार नवीन माती तयार होण्याच्या वेगापेक्षा कमी असेल अगर सारखाच असेल तर नैसर्गिक समतोल राखला जातो . नैसर्गिक झीज क्वियेमुळे एका ठिकाणची माती दुस-या ठिकाणी जाऊन साठते व त्यामुळे गाळाच्या जमिनी वनतात .

मानवाने शेती करण्यास सु . 7000 वर्षापूर्वी सुरुवात केली . आणि त्यासाठी जमिनीवरील नैसर्गिक आवरण हलके दूर करण्यास सुरुवात झाली . सुरुवातीस मानवाची गरज फार थोडी असल्याने त्याच्या हस्तक्षेपाचा परिणाम मोठया प्रमाणात दिसून आला नाही . परंतु लोकसंख्या जसजशी वाढत गेली आणि

मानवी गरजांचे प्रमाण वाढू लागले तसतशी नवीन जमिन लागवडीखाली आणण्यास आली . त्यासाठी वनक्षेत्रावर आक्रमण करून जंगलतोड झाली, गवती रानातील गवत काढून नंतर त्यांची नांगरट करण्यात आली . अशा रितीने जसजसे नैसर्गिक आवरण कमी होत गेले व मानवी हस्तक्षेप वाढत गेला तसतशी जमिनीची धूप मोठ्या प्रमाणात होऊ लागली, आणि त्यामुळे गंभीर समस्या निर्माण झाल्या . या मानवी हस्तक्षेपामुळे होणा-या धुपीस गतिवर्धनशील धूप असे म्हणतात . या वेगवर्धक धुपीचा इतका प्रचंड वेग असतो की, निसर्गाने जमीन बनविण्याचे केलेले हजारो वर्षांचे कार्य काही दिवसातच नष्ट होते . अशा बेलगाम धूपीमुळे निसर्गाचा समतोल विघडतो आणि त्याचे दुष्परिणाम वर विशद केल्याप्रमाणे दिसून येत आहेत . जमिनीच्या धूपीच्या समस्येस यशस्वीपणे तोंड देण्यासाठी अनेक शास्त्रज्ञांनी तिच्या विविध कारणांविषयी व त्यामुळे होणा-या धुपीच्या प्रमाणाबाबत संशोधन केले आणि त्याचे गंभीर शेतक-यास पटवून देण्याचा प्रयत्न केला तसेच ही हानी टाळण्यासाठी अगर तिचे प्रमाण कमी करण्यासाठी काही उपाय शोधून काढले व त्यांचा शास्त्रीय दृष्ट्या अभ्यास केला .

महाराष्ट्र राज्यातील जमिनीच्या धूपीच्या प्रमाणाविषयी अगदी काटेकोरपणे पाहणी केली नसली तरी लागवडीखालील एकूण क्षेत्राच्या सु . दोन तृतीयांश क्षेत्र धूप कमी अधिक प्रमाणात झालेली आहे . धुपमापनाचा अभ्यास काही निवडक पाणलोट क्षेत्रांवर केला गेलेला असून त्याची माहिती कोष्टक कं . 1 मध्ये दिली आहे .

धूपीचे प्रकार

पाणी, वारा, बर्फ आदि नैसर्गिक शक्तींच्या अखंड आघातामुळे जमिनीची धूप होते . परंतु वाढत्या पाण्यामुळे ही धूप अधिक होत . धूपीचे प्रमुख तीन प्रकार पडतात . ते येणेप्रमाणे 1) सालकाढी धूप 2) ओघळपाडी धूप व 3) प्रवाहकाठपाडी धूप .

सालकाढी धूप -

एकतर्फी व कमी उताराच्या जमिनीची अशी धूप होते . पावसाच्या मा-याने मातीचे कण विलग होतात . आणि पृष्ठभागावरून पाणी वाहू लागताच त्याचवरोबर हे मातीचे कण वाहून नेले जातात . असे जमिनीच्या पृष्ठभागावरून वाहणारे पाणी गढूळ असते . अशा प्रकारच्या धूपीमुळे जमिनीच्या पृष्ठभागावरील सुपीक मातीचा पातळ थर दरसाल वाहून जातो व त्यामुळे जमीन निकस बनते . वर्षा नुवर्षे अशी माती वाहून गेल्यामुळे मातीचा मुळ रंग बदलून तो भुरकट होतो व कालांतराने जागोजागी मुरूम उघडा पडतो .

कोष्टक कं .1 - महाराष्ट्रतील काही निवडक पाणलोट क्षेत्रातील धूपीचे प्रमाण

विभाग	अभ्यास केंद्राची संख्या	पहाणी केलेले एकुण क्षेत्र (हेक्टर)	धूपलेल्या क्षेत्राचे एकूण शेकडा प्रमाण		
			जास्त धूप झालेले क्षेत्र	माती साचलेले क्षेत्र	झीज झालेले एकुण क्षेत्र
सीना नदीच्या खो-यातील प्रदेश	11	7,270	9	27	45
भीमा नदीच्या खो-यात प्रदेश	8	5,638	7	42	37
कृष्णा, ढोण आणि घटप्रभा नद्यांचा प्रदेश	7	5,283	35	35	23
निलप्रभा नदीच्या खो-यातील प्रदेश	10	7,493	15	15	22

कोष्टक कं .2 धूपीमुळे जमिनीच्या गुणधर्मावर होणारे दुष्परिणाम

जमिनीचे गुणधर्म	धूप न झालेली जमीन		थोड्या प्रमाणात धूप झालेली जमीन		जास्त प्रमाणात धूप झालेली जमीन	
	कर्नाटक	महाराष्ट्र	कर्नाटक	महाराष्ट्र	कर्नाटक	महाराष्ट्र
चिकण मातीचे प्रमाण %	62	43	52	43	44	27
अधिशोषित केलिशामचे प्रमाण %	50	59	43	49	44	25
सर्वोच्च जलधारण क्षमता प्रमाण%	70	71	66	71	56	55

मोठ्या वा-याच्या झोतामुळे अगर वादळामुळे आच्छाद नाविरहित जमिनीच्या पृष्ठभागावरील मातीचे रक्षम कण उडुन इतरत्र नेले जातात .वाळवंटी प्रदेशात अशी धूप मोठ्या प्रमाणात होते .

ओधळपाडी धूप -

पावसाचे साचलेले पाणी जास्त झाले म्हणजे ते प्रवाहाच्या रूपाने जमिनीवरून वाहू लागले . व प्रथम लहान लहान ओधळी तयार होतात . पुढे त्यांच्या मधून वर्षानुवर्षे पाण्याबरोबर माती वाहून जाते आणि ह्या ओधळी आकारमानाने मोठ्या होतात . व त्यांचे रूपांतर मोठ्या घळीत होते . अशा रीतीने

शेतात घळीओघळीचे एक मोठे जाळेच पसरते व त्यामुळे मशागत करणे दुरापास्त होते, आणि जमिनी पडीत राहतात .

प्रवाहकाठपाडी धूप -

धूळीमधून पुढे नाल्यांची उत्पत्ती होते . त्यांच्याद्वारे व जमिनीतून जादा पाणी काढून देण्यासाठी काढलेल्या चरांमुळेदेखील जमिनीची धूप होते . नाल्यांच्या व चरांच्या वाजू ढासळून ती माती प्रवाहाबरोबर वाहून जाते . तसेच त्यांचे तळदेखील पाण्याच्या वेगवान प्रवाहामुळे खरडुन जातात . अशा रितीने नदीनाल्या काठच्या जमिनी प्रवाहाच्या वेगामुळे धूपून जातात . व यास प्रवाहकाठची धूप म्हणतात .

धूपीचे कारण

धूपीचे प्रमाण आणि तिची व्याप्ती जमिनीच्या उतारावर पावसाच्या प्रमाणावर व तीव्रतेवर तसेच जमिनीच्या गुणधर्मावर आणि मशागतीच्या पध्दतींवर अवलंबून असते .

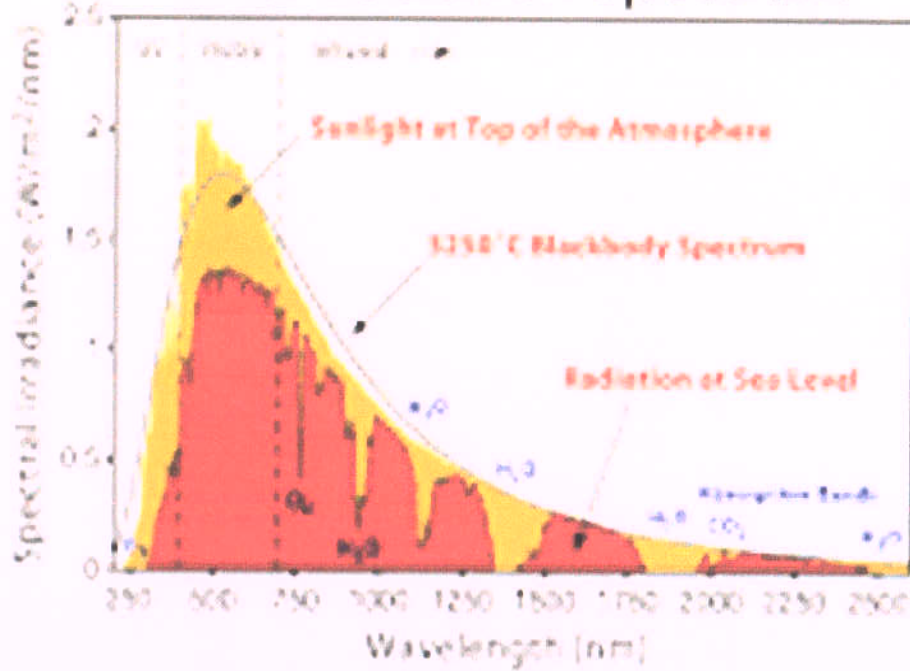
पवसाच्या थेंबाच्या मा-यामुळे मातीचे कण विलग होतात आणि हे विलग झालेले रक्ष्म कण वाहत्या पाण्याबरोबर वाहून नेले जातात . धूपीचा वेग हा वार्षिक पर्जन्यमान, पावसाच्या वर्षावाचा वेग, जमिनीवरून वाहणा-या पाण्याचा वेग, पाणलोट क्षेत्र आदी प्रमुख बाबींवर अवलंबून असतो . पर्जन्यवर्षाच्या प्रमाणात धूप होत असते . जमिनीच्या पृष्ठभागावरून वाहणारे पाणी आणि मातीची धूप यांवाबत महाराष्ट्र व कर्नाटक यांमधील एकुण चार संशोधन केंद्रात केलेल्या अभ्यासाचे निष्कर्ष कोष्टक कं . 3 मध्ये दिले आहेत .

कोष्टक कं . 3 - पर्जन्यवर्षाव व त्याचा धूपीवर होणारा परिणाम

संशोधन केंद्र	वार्षिक पर्जन्यमान (सेमी)	जमिनीच्या पृष्ठभागावरून वाहून गेलेले पाणी (सेमी)	वाहून गेलेले टन हेक्टर
मांजरी (पुणे जिल्हा)	67 . 66	16 . 47	55 . 18
सोलापूर (सोलापूर जिल्हा)	61 . 85	11 . 94	44 . 56
विजापूर (विजापूर जिल्हा)	47 . 75	10 . 69	22 . 43
हगेरी (वेल्लारी जिल्हा)	47 . 32	8 . 86	11 . 76

Solar Radiation Spectrum

या कोष्टकावरून असे दिसते की, पावसाच्या प्रमाणावर धुपीचे प्रमाण अवलंबून असते . परंतु पाऊस किती पडला यापेक्षा किती तीव्रतेने पडला हेच धुपीच्या बाबतीत महत्त्वाचे आहे . सोलापूर केंद्रावर 1937-38 मध्ये एकुण पाऊस 66 . 32 से . मी पडला परंतु, 1038-39 मध्ये मात्र त्यापेक्षा 27 . 94 सेमीने कमी पाऊस पडलेला असतानादेखील 63 . 40 टन माती जास्त वाहून गेली कारण पावसाची तीव्रता अधिक होती . सोलापूर केंद्रावर याबाबत सखोल संशोधन केले गेले आणि त्यावरून असे निदर्शनास आले की, जेव्हा एकाच दिवसात 1 . 27 से . मी . पेक्षा कमी पाऊस पडतो तेव्हा धुपीचे प्रमाण 5 . 8% असते, तर जेव्हा पाऊस 2 . 54 ते 5 . 28 सेमी पडतो तेव्हा हे प्रमाण 88% पर्यंत गेले . थोड्या वेळात जास्त पाऊस पडल्यामुळे पावसाचे पाणी शेताबाहेर वाहून जाते . आणि या वाहून जाणा-या पाण्याबरोबर 80 ते 90 % पृष्ठभागावरील माती फक्त एक किंवा दोन जोरदार सर्गिंमुळे वाहून गेल्याचे आढळते . वाहून गेलेली माती व पाणी यांचे सर्गिंमुळे वाहून गेल्याचे आढळते . वाहून

गेलेली माती व पाणी यांचे प्रमाण 1 : 7 ते 1 : 18 आढळते . पाऊस पडण्याचा वेग वाढला तर धुपीचा वेग वाढतो . वाहणा-या पाण्याची गती जर दुप्पट झाली तर माती नेण्याची क्षमता 64 पटींनी वाढते . पाणलोट क्षेत्र मोठे असल्यास पाणी जास्त साचते व वाहताना त्यास वेग येतो व पर्यायाने धूप अधिक प्रमाणात होते .

जमिन व जमिनीचा उतार यांवर धूप अवलंबून असते . सर्वसाधारणपणे जास्त उतार असलेल्या जमिनीची धूप जास्त होते . कारण उतारावरून वाहणा-या पाण्याचा वेग जास्त वाढतो . ज्या जमिनीमध्ये पाणी शोषण्याची क्षमता व धारण करण्याची क्षमता कमी असते अशा जमिनीत धुपीचे प्रमाण अधिक असते . जमिनीचा उतार व त्यावर घेतलेले पीक व मातीची धूप यांवाबत अमेरिकेत झालेल्या पाहणीचे निष्कर्ष कोष्टक क्रं . 4 मध्ये दिले आहेत .

सोलापूर येथे अशाच प्रकारच्या केलेल्या प्रयोगांन्ती असे आढळून आले की 2% उतारापेक्षा 4% उताराच्या जमिनीची धूप अधिक झाली व तेथे वाहून गेलेल्या पाण्याची घनता देखील जास्त होती पोताच्या व क्षारीय विक्रिया असलेल्या जमिनी धूप होऊ शकणा-या असतात . कार्बनी पदार्थ भरपूर असलेल्या जमिनीची धूप त्यामानाने कमी होते .

कोष्टक कं .4 जमिनीचा उतार, त्यावर घेतलेले पीक व मातीची धूप यासंबंधी अमेरिकेत झालेल्या पाहणीचे निष्कर्ष .

जमिनीचा पोत	वार्षिक पर्जन्यमान (से .मी)	जमिनीचा उतार (%)	जमिनीत घेतलेले पीक	मातीची धूप (टन/हेक्टर)
संमिश्र कणांची चिकण माती (टेक्सस)	52 . 70	0 . 0 1 . 0 2 . 0	कपाशी कपाशी कपाशी	5 . 43 12 . 84 17 . 29
संमिश्र कणांची पोयटयाची माती (ओढायचे)	92 . 61	8 . 0 12 . 0	मका मका	148 . 20 180 . 80
चिकण माती (टेक्सस)	88 . 65	2 . 0 4 . 0	मका मका	26 . 18 85 . 08
वाळुसरा पोयटा (टेक्सस)	103 . 68 109 . 22	4 . 7 16 . 5	कपाशी कपाशी	48 . 65 109 . 94

जमिनीवरील आच्छादनाचा व मशागतीच्या पध्दतीचा धूपीवर होणा-या परिणामांच्या अभ्यास मांजरी व सोलापूर येथे करण्यात आला . व त्यांचे निष्कर्ष कं . 5 मध्ये दिले आहेत . मशागतीचे विविध प्रकार व त्यांचा धूपीवर होणा-या परिणामांचा आढावा घेता असे दिसून येते की, जमिनीची कोणतीही मशागत न करता ती नैसर्गिक आच्छादनाखाली राखल्यास तेथे पावसाच्या पाण्याचा अपव्यय व धूप अत्यल्प प्रमाणात होते . त्यांच्या खालोखाल वाजरीचे पिक घेतल्यास कमी प्रमाणात धूप होते . इतर

मशागतीच्या पध्दतीत प्रचंड प्रमाणात माती वाहून गेल्याचे दिसते . थोडक्यात उघड्या जमिनीपेक्षा पिकाखालील अगर गवताखालील जमिनीतून मातीची धूप थोडी होते . म्हणून पडीत जमिनीचे धूपीपासुन संरक्षण करण्यासाठी गवत वाढीचा उपयोग होतो .

मृदा संधारण तंत्र

मृदा संधारणाचा मूळ उद्देश जरी जमिनीचे धूपीपासून संरक्षण करण्याचा असला तरी आधुनिक विचारसारणीप्रमाणे तिची उत्पादनक्षमता वाढविणे आणि टिकवणे हा देखील उद्देश मानला जातो . जमिनीची उत्पादनक्षमता वाढविण्यासाठी जे उपाय योजले जातात त्या सर्वांचा अंतर्भाव मृदा संधारणाखाली होतो . मृदा संरक्षणाची जरूरी प्रायः सर्व प्रकारच्या जमिनींसाठी आहे . मग त्या पिकाखाली राखलेल्या असतो अगर गवती रानाखाली असोत अथवा वनसंपत्तीकरता राखलेल्या असोत .

मृदा संधारणाचा कार्यक्रम रावविण्यापूर्वी जमिनीची कार्यक्षमता अजमावण्यासाठी भूमि-उपाययोजना वर्गवारी करणे जरूरीचे असते . ही वर्गवारी प्रदेशाचे कृषी जलवायुमान (दीर्घकालीन सरासरी हवामान), जमिनीचा उतार, उंचसखलपणा , खोली , धूपीचे प्रकार व तीव्रता या बाबींवरून केली जाते . ('मृदा' या नोंदीतील 'भूमी-उपयोगिता वर्गवारी' या उपशीर्षकाखाली माहिती पहावी .) जमिनीची कार्यक्षमता आदी बाबींची साकल्याने विचार करून जमिनीचा योग्य वापर व त्यासाठी योजावयाचे मृदा संधारणाचे उपाय यांची आखणी करणे उपयुक्त ठरते . कृषी जलवायुमान विभाग व जमिनीचे प्रकार लक्षात घेऊनच विविध प्रकारच्या मृदा संधारण कामांची आखणी महाराष्ट्र राज्यात केली आहे, परंतु प्रथम प्राधान्य अनिश्चित पावसाळी प्रदेशासाठी दिलेली आहे .

मृदा संधारणाची कामे मुख्यतः तीन प्रकारांखाली येतात .

- 1 . सुधारित कृषी पध्दतीने संधारण करणे .
- 2 . बांधवंदिस्ती करून मृदा संधारण करणे .
- 3 . जंगलवाढ व गवतवाढ करून मृदा संधारण करणे

कोष्टक कं .5 - मशागतीचे विविध प्रकार व त्यांचा धूपीवर होणारा परिणाम : मांजरी व सोलापूर

येथील निष्कर्ष

मशागतीच्या पध्दती	वार्षिक पर्जन्यमान (से . मी)	एकूण वाहून गेलेले पाणी (से . मी)	एकूण वाहून गेलेली माती (टन/हेक्टर)
जमीन पडीत ठेवून तिच्यावर उगवणारी नैसर्गिक वनस्पती रोखणे	61 . 85	3 . 63	1 . 60
जमीन पडीत ठेवून तिच्यावर उगवणारी नैसर्गिक वनस्पती काढून टाकणे	67 . 67	17 . 27	55 . 18
जमीन 10 सेमी पर्यंत कुळवणे	67 . 67	19 . 81	81 . 14
जमीन नांगरून चार वेळा वखरणे	67 . 67	17 . 73	88 . 33
फावडयासारख्या अवजाराने जमिनीचे छोटे खळगे पाडणे	61 . 85	5 . 54	40 . 53
जमीन खोल नांगरणे व उतारास आडवी मशागत करणे	67 . 67	11 . 68	59 . 70
जमीन 10 से . मी खोलीपर्यंत वखरून खरीप बाजरी पेरणे	67 . 67	9 . 50	11 . 76

सुधारित कृषी पध्दतीने मृदा संधारण

सर्वसाधारणपणे ज्या जमिनीचा उतार 0.5 पेक्षा कमी आणि एकसारखा आहे, व ज्या जमिनीची सालकाठी धूप होत आहे अगर धूप होण्याची शक्यता आहे अशा जमिनीचे संधारण या सुधारित कृषी पध्दतीने करतात .

1. समपातळीवरील मशागत कृषी मशागत ही उतारास आडवी परंतु समपातळीत करतात . नांगराचा प्रत्येक तास वाहून नेणा-या मातीस अडथळा आणतो .
2. पट्टा पेरणी मूग, मटकी यांसारखी पिकांचे पट्टे समपातळीत काही अंतराने राखल्यास जमिनीच्या धूपीस प्रतिबंध करता येतो .
3. पिकांची फेरपालट जमिनीत पिकांच्या फेरपालटीत व्दिदल पिकांचा समावेश केल्यास जमिनीची सूपीकता राखण्यास चांगला उपयोग होतो .
4. वा-याच्या दिशेने पिकांच्या आडव्या ओळी लावणे- पेरणी वा-याच्या दिशेने आडवी परंतु समपातळीवर केल्यास वा-याचा वेग कमी होऊन जमिनीची धूप कमी होते .
5. स्थायी पट्टे राखणे जमिनीत योग्य अंतरावर उतारास आडवे असे नैसर्गिक आवरणाखाली अगर गवती पट्टे सोडल्यास वाहणा-या पाण्याचा वेग कमी होऊन धुपीस प्रतिबंध करता येतो .

गवती राने व वनसंवर्धन याद्वारे मृदा संधारण

वनसंवर्धनाकरिता ज्या जमिनी योग्य आहेत अशा ठिकाणी जमिनीच्या उतारास आडवे 10 ते 12 मी. अंतरावर समपातळीवर चर काढून त्यातून निघालेल्या मातीचे चराचा अर्धा भाग भरतात व उरलेल्या मातीचा उताराच्या बाजूने भराव घालतात. नंतर चरामध्ये त्या विभागात चांगली वाढणारी व जास्त उत्पादन देणारी झाडे लावतात. डोंगर उतारावर याचप्रमाणे 10 ते 12 मी. अंतरावर समपातळीत अंतरांतराने अर्धगोलाकार खड्डे काढले जातात आणि त्यातून निघालेल्या मातीने खड्ड्यांचा अर्धा भाग भरून त्यामध्ये त्या विभागात चांगली वाढणारी व उत्पन्न देणारी झाडे लावतात. झाडांच्या दोन पट्ट्यांमध्ये चांगल्या प्रकारच्या गवताची लागवड करून लहान लहान पट्टे राखतात. त्यामुळे डोंगर उतारावरील जमिनीचे धूपीपासुन संरक्षण करता येते.

चराऊ रानाच्या संवर्धनासाठी व मृदा संधारणासाठी जमिनीत उतारास आडव्या 5 ते 6 मी. अंतरावर स-या पाडून त्यात सुधारलेल्या जातीच्या गवतांच वी टाकून ते नैसर्गिकरित्या वाढू दिल्यास नैसर्गिक रित्या प्रसार होतो. चराऊ रानाचे भाग पाडून दरसाल त्यातील फक्त एका भागातच जनावरे चरण्यास सोडावीत व इतर भागात गवत वाढू द्यावे. अशा रितीने चक्री पध्दतीने चराऊ रानाचा उपयोग केल्यास गवती रान चांगल्या स्थितीत राखले जाते. आणि जमिनीची धूप अत्यल्प होते व नैसर्गिक धूपीशी जमिनी तयार होण्याच्या क्रियेचा समन्वय साधला जातो.

मृदा संधारणाचा कृषी व्यवसायावर होणारा परिणाम

मृदा संधारणामुळे जमिनीचे फूल जागच्या जागी राहिल्याने आणि जमिनीत पाणी चांगल्या प्रकारे मुरल्यामुळे तिच्या उत्पादनक्षमतेत वाढ होते. निव्वळ मृदा संधारणाचे उपाय योजल्यामुळे पिकाच्या उत्पादनात 25 ते 50 वाढ होते. असे निदर्शनास आले आहे. जमिनीच्या धुपीमुळे तसेच नाले, ओघळी पडल्यामुळे लागवडीस निरूपयोगी झालेली जमिन लागवडीस उपयोगी आली. बांधबंदिस्तीमुळे जमिनीत जास्त पाणी मुरू लागते, त्यामुळे भूमिगत पाण्याची पातळी वाढते. पर्यायाने विहिरींच्या पाण्याच्या पातळीत वाढ होते. तसेच मृदा संधारण केलेल्या क्षेत्रात विहिरींची संख्या वाढलेली दिसते. त्यामुळे हंगामी वागायती क्षेत्रातही वाढ होऊन प्रचलित पीक पध्दतीत सुयोग्य बदल झाल्याचे दिसून येते. हे नद्यांच्या पाणलोट क्षेत्रात वनसंवर्धनाची व मृदा संधारणाची कामे घेतल्याने मानवनिर्मित जलाशयांच्या कार्यक्षमतेत वाढ झाली व त्यामध्ये कमी प्रमाणात गाळ येऊ लागल्याने त्यांचे आयुर्मान वाढण्यास मदत होत आहे. मृदा संधारणाच्या कामामुळे पुरांची व्याप्ती व प्रमाण कमी होण्यासदेखील मदत होते.

निष्कर्ष

थोडक्यात असे म्हणता येईल की, आज जगात जलद आर्थिक वाढ व भौतिक विकासाच्या नावाखाली संसाधनांचा अतिवापर तसेच पर्यावरणावर होणारा वाईट परिणामांचा विचार केल्यास प्रचंड प्रमाणात -हास होतो .

पर्यावरणातील रासायनिक खतांचा योग्य प्रमाणात वापर तसेच शेतीवर चालणा-या उपकरणांचा वापर केल्यास पर्यावरणातील समतोल योग्य राखता येईल .

संदर्भ सूची

अ.नं	पुस्तकाचे नांव	लेखकाचे नाव	प्रकाशन वर्ष
1.	पर्यावरण अभ्यास	डॉ. श्री. जय सावंत	2002
2.	कर्मिका पुस्तके वी.ए. भाग 2	महाराष्ट्र भूगोल डॉ. श्री. प्रकाश सामंत	2005
3.	वर्तमानपत्र	लोकमत, सकाळ, पुढारी	

Walwa Taluka Education Society's

**MALATI VASANTDADA PATIL KANYA
MAHAVIDYALAYA, ISLAMPUR.**

DEPARTMENT OF HOME SCIENCE

CERTIFICATE

Exam No. : 33788

Date : 30-3-2019

This is to Certify that

Miss patil Akanksha Dhondiram

of BA-II Class, Roll No. 87

*has satisfactorily carried out the required practical work
paper-VI prenatal period To Early childhood
in as prescribed by the Shivaji University,*

Kolhapur, for Home-science during

the year 2018 -2019

Checked
[Signature]

[Signature]

[Signature]
14/03/2019

**HEAD OF THE DEPT.
OF HOME SCIENCE**

Malati VasantDada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur. (Sangli)

PRINCIPAL HEAD OF DEPARTMENT

MALATI VASANTDADA PATIL
MAHAVIDYALAYA

TEACHER-IN-CHARGE

IOAC,

Co-ordinator

अनुक्रमिका

क्र.सं.	पाठ्याक्षिकाचे नाव	दिनांक	सही
1)	शिशू विहार किंवा बाळवाडिस भेट	9/11/2019	<u>पुस्तक</u>
2)	जसरी खुवमधीन्य पूर्व प्राथमिक बाळकांची निरिक्षण व त्यांच्या विकासाची नोंदी करणे.	11/10/2019	<u>पुस्तक</u>
3)	मॅटिरी होमव्य भेट	1/03/2019	<u>पुस्तक</u>
4)	शिशू व बाळकासाठी खेळणी कपडे, सातार व आरोग्यासंबंधी मार्केट सर्वेक्षण	5/03/2019	<u>पुस्तक</u>

शिशु विहार किंवा बाळवाडीस भेट

अभ्यासक्रमातील एक भाग म्हणून इश्यामपूर येथील 'बाळवाडी बाळभानंदमंदीर शिशुविहार' यास भेट देऊन सविस्तर माहिती घेतली.

संस्थेचे नाव :- बाळभानंद मंदिर, बाळवाडी.

पत्ता :- बाळ चौक इश्यामपूर

टेलिफोन :- 9730012634, 9823642965

संपर्क व्यक्तीचे नाव :- 1) सौ. पुनिमा पुविण पाटील.

2) सौ. वर्षा संतोष पाटील

भेट दिव्याची दिनांक :- 5-1-2019

वेळ :- 10:00 ते 11:00

संस्थेची उद्दिष्टे :- जास्तीत जास्त मूल्यांना शिक्षण मिळावे, मुलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी

स्थापना :- 1990

बाळकांची संख्या :- 60 लहान गट, मोठा गट

वयोगट :- [2/3, 3/4] लहान गट [4/5, 5/6] मोठा गट

स्टाफची संख्या :- 2 शिक्षिका, 2 मदतनीस

स्टाफची परीक्षण :- बाळवाडी कोर्स, 12 वी B.A

शिक्षक - बाळक प्रमाण :- 1 शिक्षक - 25 विद्यार्थी

शाळेची वेळ :- 10:30 ते

दैनंदिन कार्यक्रम :- खेळ, वाद्यत, गाणी, गीपटी

भौतिक सुविधा :- सुरक्षित वग, पिण्याच्या पाण्याची सोय टॉयलेट्स

उपयुक्त शैक्षणिक साहित्य :- खेळणी, नक्से, डिजिटल वर्ग, मंतीरे, मणी

आयोजित केले जाणारे कार्यक्रम :- गोंदरींग स्पर्धा, मेळावा, आरोग्य

बाळकांसाठी सुविधा :- डिजिटल वर्ग, प्रसाधन गृह, पिण्याच्या पाण्याची सोय, आरोग्यदायी वातावरण

निष्कर्ष

ही शाळा भौतिक सुविधांनी सुसज्ज असून शाळेमध्ये स्वच्छता दिसते. शाळेतील मूली सुद्धा स्वच्छ, नितनेटकी शाळेच्या गणवेशात आली. शाळेतील सर्व शिक्षकांचे या भेटीस सहकार्य मिळाले. विद्यार्थ्यांमधील विविध वाव मिळव्यासाठी अनेक उपक्रम, स्पर्धा घेतल्या जाताना. (जीडकाम, मणीकाम, मैदानी खेळ, कथाकथन, गायन, रचने, अभंग या स्पर्धा)

या सर्वेक्षणामधून असे यक्षात आले की, वर्गाची परसंख्या षष्ठा शिक्षकेच्या मानाते जास्त आहे. छोटा गट व मोठा गट या दोन वर्गांच्या प्रत्येकी तीन-तीन तुकड्या असून 6 शिक्षकेच्या नेमणूक आहे.

शिशु वितारचे इम्बेरी वर्ग (छोटा गट व मोठा गट) डिजीटल झालेले आहेत. बोयक्या भिती आहेत. उडा, नकाशे आहेत, वाढत्यांची चित्रे आहेत,

नर्सरी स्तुयमधील पूर्व प्राथमिक बाळकांचे निरीक्षण नीदी

पूर्व बाळावस्था :-

ही अवस्था 0-6 वर्षांपर्यंत असते. यामध्ये बाळक स्वभावाने आत्मकेंद्री असेल तरी ते अधिक स्वावलंबी, क्रियाशील उत्साही व उत्सुक असतात. आणि मूखाद्वया विषयाबद्दल माहिती मिळविण्यासाठी प्रयत्न व प्रयोग करण्यास तयार असतात. या काळाचा शाळापूर्व अवस्था असे म्हणतात.

कारक विकास :-

कारक विकास म्हणजे शरीरातील स्नायूंचा विकास होय. यामध्ये स्थूल व सूक्ष्म स्नायूंच्या आधारेने मूल्य वेगवेगळी कौशल्ये आत्मसात करत म्हणून या कौशल्यांना कारक कौशल्ये म्हणतात. यामध्ये स्नायुंवर ल्यांना विशेषतः क्रमाने व विशेषतः लूयात मिळवया जातो. बाळावस्थेत ही कौशल्ये शिकण्यासाठी आदर्श वय मानले कारण या वयात शरीर व्यवस्थित असते. ल्यामुळे कौशल्ये व्यवकर आत्मसात करतात.

सामाजिक विकास :-

सामाजिक विकास म्हणजे समाजाच्या अपेक्षेनुसार वर्तन करण्याची क्षमता संपादन करणे होय. या प्रक्रियेचा सामाजिकरण म्हणतात. सामाजिक संबंध प्रस्थापित करताता समाजमातल्य पद्धतीने वर्तन करण्यास शिकणे, सामाजिक कव, हुपरीकीन, विकसित करणे हे महत्त्वाचे असते. पुढील सामाजिक समूहाचे नियम, मुल्ये वेगळी असतात. हे सर्व मुलांनी शिकून तसे वर्तन करावे मुल्ये समवयस्क, पौढ यांच्याशी सामाजिक संबंध कसे प्रस्थापित करायचे हे शिकतात.

बोधोत्पत्तिक विकास:-

बोध घेणे म्हणजे जाणून घेणे, समजून घेणे, पृथ्वादी वाचून जाणून घेणे याने अनेक प्रक्रियांच्या समावेशात भरती. जेव्हा पृथ्वादी गोष्ट माहित आहे. असे आपण म्हणतो तेव्हा त्याची आपल्याच्या जाणीव असते. व आपण त्याविषयी काही अंदाज बांधू शकतो. ज्ञान संपादन करणे जतन करणे व त्याच्या वापर करणे याने वापरल्या जाणाऱ्या सर्व मानसिक प्रक्रिया म्हणजे बोध होय. यामध्ये संवेदन, विचार, विमर्शन, आक्यन स्मरण हे सर्व प्रक्रियांच्या वक्षमतांच्या समावेशात होतो.

भाषिक विकास:-

भाषा हे संवादाचे साधन आहे. विचार जाणीव व भावना अस्वीकारणे व गट करणे म्हणजे भाषा होय.

भाषा (Language) हा शब्द लॅटिन शब्द 'लिंग्वा (Lingua)' पासून न्याय आला आहे. त्याचा अर्थ जीम असा होतो. भाषा ही गुंतागुंतीची प्रक्रिया आहे. ज्ञान मानवाच्या कल्पना व भावनांच्या मौखिक व मुद्राविषयक संवाद आहे. संभाषण हा भाषेचा एक प्रकार आहे. ज्यामध्ये अर्थ व्यक्त करणाऱ्यासाठी आवाजांच्या किंवा शब्दांच्या स्पष्ट उच्चार केल्या जातात. संभाषण हे कारक मानसिक कौशल्य आहे.

Practical No. 2

नर्सरी स्कूल किंवा प्ले सेंटरमधील पूर्व प्राथमिक बालकांचे निरीक्षण व त्यांच्या
विकासाची नोंद करणे

1. नांव संकल्प विद्ये चार भन्ते

2. वय : 3 ते 4 वर्ष / 4 ते 5 वर्ष

3. लिंग : मुलगा / मुलगी

शारीरिक विकास

4. उंची : 109 सें.मी.

5. वजन : 15 किलो

कौशल्य विकास

उत्तम

साधारण

अजिबात नाही.

(3)

(2)

(1)

6. पळोणे।

7. चेंडू फेकणे व झेलणे।

8. मणी ओवणे।

9. गोल आकार काढणे।

10. पदार्थ न संडता स्वतः खाणे।

11. एका पायावर उभे राहून 5 ते 10 सेकंद संतुलन राखू शकतात.

12. 10 किंवा त्यापेक्षा जास्त उड्या मारतात.

13. 1 ते 2.5 फूट पर्यंत लांब उडी मारू शकतात.

14. बोटलला झाकण लावणे।

15. आठ ब्लॉकचे टॉवर बांधणे।

16. लाल, पिवळा रंग जुळविणे।

17. रेषेच्या आत आकारात रंगविणे।

बौधात्मक व भाषिक विकास :

उत्तम

साधारण

अजिबात नाही.

(3)

(2)

(1)

18. दिलेल्या कामावर लक्ष केंद्रित करू शकतात.

19. उत्सुक व प्रश्न विचारतात.

20. शरीर अवयव ओळखतात

दोके

पापण्या

ओठ

जीभ

दात

नखे

गुडघा व व्त्रोपर

डावा व उजवा

21. कोणतीही तीन झाडे ओळखते. ✓
22. कोणतीही तीन भाज्या ओळखते. ✓
23. कोणतीही तीन फळे ओळखते. ✓
24. कोणतीही तीन जंगली जनावरे ओळखते. ✓
25. कोणतेही तीन रंग ओळखते. ✓
26. कोणतेही तीन आकार ओळखते. ✓
27. लहान व मोठे यामधील फरक ओळखणे ✓
28. वेगवेगळ्या लांबीच्या काड्या क्रमाने लावणे. ✓
29. दिलेल्या सूचना समजतो व पाळतो. ✓
30. स्पष्ट बोलतो. ✓
31. तीन शब्दाचे वाक्य वापरतो. ✓
32. 5 ते 10 पर्यंत मोजतो. ✓

सामाजिक विकास

33. स्वतःचे नांव व पत्ता सांगतो. ✓
34. पालकाचे नांव व आडनाव सांगतो. ✓
35. स्वतः मुलगा की मुलगी आहे ते सांगतो. ✓
36. आईपासून सहज वेगळा राहू शकतो. ✓
37. उजवा व डावा हात दाखवतो. ✓
38. कुटुंबातील सदस्यांची संख्या सांगतो. ✓
39. वडिलांचा व्यवसाय सांगतो. ✓
40. शरीर अवयवाचे उजवी व डावी बाजू दाखवतो. ✓
41. प्रौढ व्यक्ती बोलतात तेव्हा शांत राहतो. ✓
42. मित्रांबरोबर सहकार्याने खेळतो. ✓

भावनिक विकास

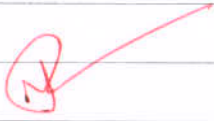

43. आनंदी राहतो. ✓
44. वेगवेगळ्या परिस्थितीत आत्मविश्वास दाखवतो. ✓
45. सर्वांशी किंवा एखादें दोनशी मोकळपणाने राहतो. ✓
46. आक्रस्ताळेपणाने वागतो. ✓
47. मैदानी खेळांमध्ये एकटा किंवा इतरांबरोबर सहभागी होतो. ✓
48. स्वतंत्रपणे वावरतो. ✓
49. शिक्षकांची अथवा इतर मुलांची संमती घेतो. ✓
50. समुह खेळामध्ये सहभागी होतो. ✓
51. स्वतःची पाळी येईपर्यंत थांबतो / वाट पाहतो. ✓
स्वयं मदत कौशल्य विकास - B.0.0.0
52. शर्टचे समोरचे बटन काढू शकतो. ✓
53. बुट घालतो. ✓
54. काळजीपूर्वक कपडे घालतो. ✓
55. बेल्टचे बकल लावतो. ✓
56. चेन लावतो. ✓
57. दात घासतो. ✓
58. टॉयलेटला जाऊन आल्यावर हात स्वच्छ धुतो. ✓
59. परिचित व्यक्तींबरोबर आनंदाने राहतो. ✓
60. गाणी/डान्स/ चित्रकला/ रंगविणे शिकतो. ✓
61. अक्षर व आकडे ओळखतो. ✓
62. मोठ्यांना, शिक्षकांचा व पालकांचा आदर करण्यास शिकतो. ✓
63. खेळाच्या सवयी विकसित झाल्या. ✓

निष्कर्ष

या पाठ्याक्षिकामध्ये बायकांच्या विकासाच्या नीदी घेऊन वर्गीमध्ये सर्व विद्यार्थीनींची गट्यर्चा करण्यात आली. पूर्व प्राथमिक बायकांच्या नीदी या नीत भागात वर्गीकरण केव्हे असता असे दिसून भावे की बहुतेक बायकांच्या शारिरीक / बोधात्मक, भावतिक, भाषिक व कारक विकास यामध्ये शारिरीक विकास हा साधारण दिसून आला. परंतु त्यांच्या सामाजिक, भाषिक, भावतिक विकास उत्तम दिसून आला. शारिरीक विकासामध्ये बरीच मुले ही घरानीच आर्थिक परिस्थिती ल्यायबरी- बर त्यांचे पात्रक कामामुळे दिवसभर बाहेर राहिल्याने वजत व उंचरि तसेच काही कारक विकासाने साधारण विकास कमी म्हणजे आढळून आला. थोड्याच मुलांच्यात बोधात्मक विकास कमी म्हणजे काहीना कारक म्हणजे घरामध्ये याचा वापर कमी होतो. उत्तम झाल्या दिसून आला.

प्राध्यापिक कृ. ३
मॅटर्नॅटी हीमत्या भेट

11

BA II मधील अभ्यास पुस्तकाचा भाग म्हणून आम्ही
भेट २ देणून खात्रीत उद्देश साधून होण्यासाठी माहिती घेतली.

उद्देश :-

- 1) हॉस्पिटलची माहिती घेणे.
- 2) तेथील परिसराचा अभ्यास करणे.
- 3) तेथील सुविधा अभ्यास करणे.
- 4) रजाफची माहिती मिळवणे.
- 5) विविध उपकरणांची माहिती मिळवणे.

Practical No. 3

मॅटर्निटी होम/ बेबी क्लिनिकला भेट

विद्यार्थ्यांनी मॅटर्निटी होम/बेबी क्लिनिकला भेट द्यावी व त्यासंबंधी अहवाल लिहून सादर करावा.
अहवाल लेखन कसे करावे याचा नमुना खाली दिला आहे.

1. मॅटर्निटी होम/बेबी क्लिनिकचे नांव	ममता मॅटर्निटी सर्जिकल हॉस्पिटल
2. पत्ता	शिवळा गावा इस्थामपूर, ना.वाळवा जि.तांगवी
3. डॉक्टरचे नांव	डॉ. राजे शिवजी विष्णू.
4. भेट दिल्याची दिनांक व वेळ	27/02/2019 वेळ सकाळी 10 वाजता
5. मॅटर्निटी होम/ बेबी क्लिनिकची उद्दीष्टे	सुखांची सेवा
6. स्थापना	
7. गर्भधारणा निदानात्मक चाचणी	युरिन प्रेग्नन्सी टेस्ट
मूत्र चाचणी (Urine Test)	Fetal Doppler
गर्भदय ध्वनी (Foetal Heart Sound)	भेट्टा सीनीग्राफी
सोनोग्राफी, अल्ट्रा साऊंड, अल्ट्रा स्कॅन	
8. गर्भवती स्त्रीयांचे सर्वसाधारण वयोगट	19 वर्षे ते 40 वर्षे
9. गर्भवती स्त्रियांमध्ये रक्तक्षयाचे प्रमाण	50 %
10. गर्भवती स्त्रियांमध्ये इतर आजाराचे प्रमाण	10 %
11. प्रसूतीसाठी आवश्यक व योग्य प्रसूती गृह	होय
12. प्रशिक्षित नर्स	होय
13. सर्व उपकरणे निर्जंतूक करण्याची सोय	होय
14. प्रसूती गृह / बेबी क्लिनिकमधील स्वच्छता	चांगले
15. इमरजन्सीमध्ये सिजरीन अथवा इतर सोय	होय
16. मॅटर्निटी होममध्ये जनरल वार्ड व स्वतंत्र खोलीची व्यवस्था	होय
17. बाथरूम व टॉयलेटची सोय	होय
18. अर्ध परिपक्व बाळासाठी काचपेटीची व्यवस्था	नाही
19. जन्मल्याबरोबर बाळाला कपडे पुरविले जाण्याची व्यवस्था	होय
20. खोलीमध्ये बाळासाठी पाळणाची सोय	नाही
21. खोलीत स्वच्छता व शांतता	होय
22. माता व बाळाकडे डॉक्टरांचे व नर्सचे लक्ष व काळजी	होय

23. मातेला सिजरीन ऑपरेशन झाले असल्यास बाळाला दूध कसे पाजले जाते. Breast feeding⁰⁶
24. खिला प्रसूतीपूर्व कोणत्या व किती लस दिल्या जातात. zocelst tetanus Toxicious Dose
25. गर्भवती खिला गर्भावस्थेची लक्षणे, उद्भवणारे धोके, काळजी तसेच परिणाम करणारे घटक यासंबंधी होय
प्रशिक्षण अथवा मार्गदर्शन डॉक्टरांकडून केले जाते. की? नाही
26. हॉस्पिटलमध्ये मातेला आहार पुरविला जातो का? नाही
27. गर्भवती स्त्री/मातेमध्ये एड्सचे प्रमाण
28. हॉस्पिटलमध्ये पुरविल्या जाणाऱ्या इतर सुविधा होय
29. बेबी क्लिनिकमध्ये बाळाच्या लसीकरणाची सोय/ सुविधा नाही
30. बेबी क्लिनिकमध्ये बाळांसाठी खेळणी उपलब्धता होय
31. गंभीर प्रकृती असलेल्या बाळासाठी इतर स्पेशालिस्ट डॉक्टर उपलब्धतेची सोय.
32. हॉस्पिटलमध्ये प्रशिक्षित व अनुभवी सहाय्यक डॉक्टरची उपलब्धता होय
33. एकूण मॅटर्निटी होम/बेबी क्लिनिकविषयी वरील निरीक्षणावरून आपले मत या हॉस्पिटलमध्ये डॉक्टर व नर्स यांचे पेशंट्कडे पास भाडे व काळजी घेतात.
34. सूचना
35. निष्कर्ष

लसीकरण वेळापत्रक

वय	लस	अपेक्षित तारीख	दिलेली तारीख
जन्मतः	बी.सी.जी.		
जन्मतः	काविळ (ब) १		
दिड महिना	काविळ (ब) २		
सहा महिने	काविळ (ब) ३		
जन्मतः	ओरल पोलीओ ०		
सहा महिने	ओरल पोलीओ १		
नऊ महिने	ओरल पोलीओ २		
४ ते ६ वर्षे	ओरल पोलीओ ३		
दिड महिना	आयपीव्ही (इंजे.पोलीओ) १		
२.५ महिना	आयपीव्ही (इंजे.पोलीओ) २		
३.५ महिना	आयपीव्ही (इंजे.पोलीओ) ३		
दिड महिना	डीपीटी (DPT) १		
२.५ महिना	डीपीटी (DPT) २		
३.५ महिना	डीपीटी (DPT) ३		
१५-१८ महिने	बुस्टर १ (DPT)		
४ ते ६ वर्षे	बुस्टर २ (DPT)		
दिड महिना	Hib 1		
२.५ महिना	Hib 2		
३.५ महिना	Hib 3		
१५-१८ महिने	Hib बुस्टर		
दिड महिना	PCV न्युमोनिया १		
२.५ महिना	PCV न्युमोनिया २		
३.५ महिना	PCV न्युमोनिया ३		
१२-१५ महिने	PCV न्युमोनिया बुस्टर		
दिड महिना	Rotovirus (रोटाव्हायरस) १		
२.५ महिना	Rotovirus (रोटाव्हायरस) २		
३.५ महिना	Rotovirus (रोटाव्हायरस) ३		
९ महिने	MMR (एमएमआर) १		
१५ महिने	MMR (एमएमआर) २		
१५-१८ महिने	Chickenpox (कांजण्या) १		
४ ते ६ वर्षे	Chickenpox (कांजण्या) २		
१२ महिने	Hep A (काविळ अ) १		
१८ महिने	Hep A (काविळ अ) २		
२ वर्षे	Typhaid (टायफॉईड)		
११-१२ वर्षे	T - dap		

मी माझ्या पाल्याला रोगप्रतिबंधक लस देण्यास अनुमती देत आहे. त्यातील संभाव्य धोक्याची सुचना डॉक्टरांनी दिली आहे.

निष्कर्ष

ममता मॅटर्निटी होमला भेट दिल्या नंतर मते डिग्न आले की त्या हॉस्पिटला परिसर चांगला आहे. मोठ्या खोल्या व स्वच्छ पुराण वायुनीय याची चांगली सोय आहे. राफ़ दिन-दोन विफ्ट मध्ये येते. नाईट घेऊनी जाने. व डे (Duty) यामुळे पेशंटची चांगली काळजी घेऊनी जाने. व नत्पर सेवा दिली. विद्युती सोय आहे. यांची डिजिट हीने.

सुसज्ज भॉपरेशन थियटर आहे. वरील सुविधा असून देखील या हॉस्पिटलमध्ये काळीळ अपुरे विकासानु गळनेची बाळकांना सुविधा इतर देवाळान्यात यांना बघावे लागते.

सुधा

इरव्यामपूर या निमशहरामध्ये उपयुक्त असणाऱ्या बायकांसाठी खेळणी, कपडे, आहार या संबंधी मार्केट सर्वेक्षण केचे असता पुढील माहिती मिळाली.

उद्देशः

1] बायकांच्या खेळणीचे प्रकार, साईज, किंमत यांची माहिती घेणे.

2] बायकांसाठी उपयुक्त असलेल्या कपड्यांची माहिती घेणे.

3] बायकांच्या आहारासंबंधी उपयुक्त असणाऱ्या पदार्थांची माहिती घेणे.

4] आरोग्य चांगले राहण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या साधनांची माहिती घेणे.

Practical No. 4

शिशू व बालकांसाठी खेळणी, कपडे, आहार व आरोग्यासंबंधी मार्केट सर्वेक्षण

1. दुकानाचे नांव मातशी गिफ्ट गॅमरी
2. पत्ता संभाजी चौक इ. २५, मंगळूर
3. दुकानाचा प्रकार : स्वतंत्र खेळणीचे दुकान / स्वतंत्र कपड्याचे दुकान / स्वतंत्र बेबी फूड्सचे दुकान / स्वतंत्र फक्त बेबीसाठी खेळणी, कपडे, आहार व आरोग्य संबंधीचे दुकान
4. दुकानामध्ये उपलब्ध मालाविषयी माहिती

1) खेळणी

अ.नं.	तपशील	प्रकार	कंपनी	साईझ (आकार)	किंमत
1.	खुळखुळा	भिंगव	वेबी टॉय	५ इंच	६०₹
2.	पाळण्याला लावायचे खेळणी	सुषर	भनमीव	८ इंच	१००₹
3.	चोखायचे बूच	रिग्नर	chubb cheels	३ इंच	९९₹
4.	कपडी खेळणी	टेडी	भाऊरॉय	३ फुट	१५०₹
5.	चेंडू	बॉल	हॅपी बॉल	१० इंच	१५०₹
6.	ब्लॉकची खेळणी	ब्लॉक	गॅमव डॉग	३० नग	१००₹
7.	बाहुल्या	कपडी	भनमीव	१ नग/१० इंच	१२०₹
8.	डमरू	डमरू	भनमीव	६ इंच १० इंच	६०₹
9.	डफली	डफली	भनमीव	६ इंच	१००₹
10.	प्लास्टिकची खेळणी	गोडी	रश्मी	९ इंच	८०₹
11.	बेट बॉल	बॉट बॉल	रश्मी	१.५ फुट	१००₹
12.	साप शिडी	सापशिडी	रश्मी	१० इंच	८०₹
13.	लगोरी	लगोरी	रश्मी	१० इंच	१३०₹

धार्मिक

2) कपडे :

अ.नं.	तपशील	प्रकार	कंपनी	साईझ (आकार)	किंमत
1.	दुपटे	उत्पन्न	बेबी	50x30	135/-
2.	झबले	भ्रष्ट	-	0	65/-
3.	लंगोटे	भ्रष्ट	-	0	12/-
4.	टोपडी			0	42/-
5.	नॅरी	हगीज	हगीज	0	45/-
6.	लाळेर	हगीज	-	0	55/-
7.	रजई	रजई	भोगवाच	60x90	150/-
8.	बेबी बॅग	बॅग	-	-	335/-
9.	बेबी सॅक			-	260/-
10.	बेबी फ्रॉक, सॉक्स		ZJA	0	150 - 200/-
11.	रॅम्पर		रॅम्पर	0	320 ते 350/-
12.	बेबी सुट	उत्पन्न	भोगवाच	0	225/-
13.	पाय मौजे	उत्पन्न	भोगवाच	0	15/-
14.	स्वेटर	उत्पन्न	भोगवाच	0	200/-
15.	शाल	उत्पन्न	भोगवाच	0	145/-
16.	नॅपकीन			0	10/-
17.	डायपर	डायपर	हगीज	0	45/-

3) आहार

परिष्कार मेडिकल

09
17

अ.नं.	तपशील	प्रकार	कंपनी	साईझ (आकार)	किंमत
1.	सॅरॅलेक , फॉक्स इ.	Wheat Apple Control	Nestle	300g.	195/-
2.	ग्राइप वॉटर		GPIA	15 gm	42/-
3.	बाल गुटी		धालाजी तांबे	10 g.	150/-
4.	बोर्न विटा		कॉडबरी बोर्न विटा	500g.	215/-
5.	बुस्ट				
6.	नाचणी सत्त्व		भंफुर	200g.	70/-
7.	मिक्स पीठ				
8.	लापशी				
9.	पाण्याची बोटल				
10.	दुधाची बोटल	mini bottle feeding	Autoflow	125 ml	110/-
11.	बोटल कव्हर				

4) आरोग्य :

अ.नं.	तपशील	प्रकार	कंपनी	साईझ (आकार)	किंमत
1.	बेबी सोप	बेबी सोप	हिमाचला	75 gm	42/-
2.	बेबी तेल	बेबी तेल	हिमाचला	50 ml	40/-
3.	बेबी शॅंपू	बेबी शॅंपू	हिमाचला	40 ml	37/-
4.	बेबी पावडर	बेबी पावडर	हिमाचला	50 g	34/-
5.	बेबी क्रिम	बेबी क्रिम	हिमाचला	50 ml	70/-
6.	कंगवा				10/-
7.	बेबी ब्रश		जॉनरात		33/-
8.	बेबी ड्रॉप्स (डोळे, कान, नाक)				
9.	बेबी बुट्टे	कापडी	-	0	100/-

निष्कर्ष

इरव्यामपूर हे गाव निमशहरी असल्यामुळे कोणत्याही प्रकारचे दुकानाने बायकांसाठी आवश्यक असणारी साहित्य, खेळणी, कपडे, पदार्थ मिळत नाही. यासाठी वेगवेगळ्या दुकानास भेट दिल्या यामध्ये असे आढळून आले की मुयांच्या कपड्यात होजिअरी, सूती कपड्यांच्या वापर किंवा मागणी / खप जास्त दिसून आली यामध्ये विविधता दिसून आली. परंतु काही कपड्यांच्या किंमती जास्त वाढल्या. दुकानांमध्ये चायना डायपर दिसून आले.

नाम्यणी सत्व, बायगुटी, बेनिमिटा, सॅरेचेंक यंघी मागणी जास्त आहे. खेळण्यांमध्ये प्लॉस्टिकची खेळणी जास्त आढळून आली. ल्याम्यबरोबर सॉफ्ट टॉईस सुद्धा आढळून आली. तेच हेही मुयांचे वेगळे शॅम्पू, क्रिम, साबन, तेच हे ही उपयुक्त असून मेडिकलमध्येच मिळू शकते.

इरव्यामपूरमध्ये वरील सर्व साहित्य मिळवण्यासाठी बोरगावकर कॉयनीमध्ये इत. ए. आय. एंकरेजारी मॉयची उभारणी किंवा बांधकाम चालू आहे. सेभवर चायणारी खेळणी सुद्धा मध्या मार्केटमध्ये उपयुक्त आहेत. परंतु मलाग असल्यामुळे सर्वानम्य करवणारी नसल्यामुळे यंघी मागणी कमी आहे. चाय्यांवर चायणारी खेळणी ही जास्त खपतात.

